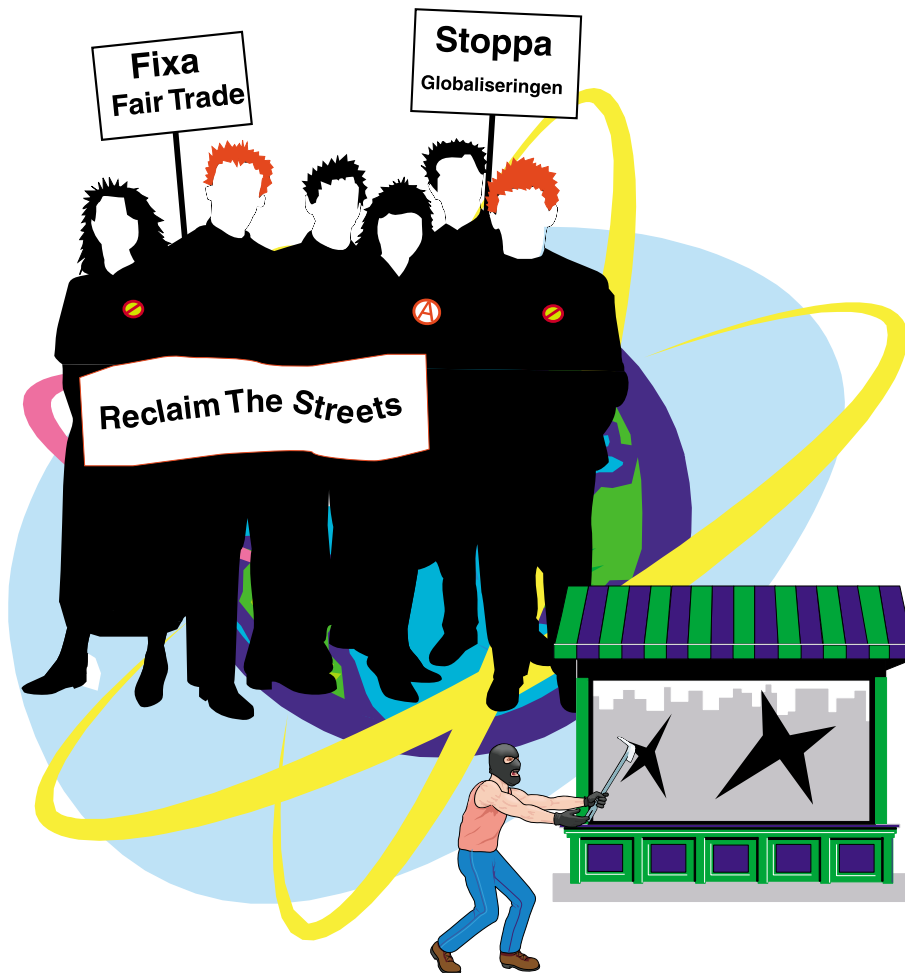

Johan Norberg
Paula Werenfels Röttorp

FRÅN LUTHERHJÄLPEN TILL SKYLTFÖNSTERKROSSARE

– En kartläggning av
frihandelsmotståndet

NY REVIDERAD UPPLAGA

mars 2001

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	5
<i>Från Lutherhjälpen till skyltfönsterkrossare</i>	6
<i>1. En backlash?</i>	7
Fast track	7
MAI-avtalet	7
WTO-mötet i Seattle	8
IMF/Världsbanken i Washington	10
Handelsreaktionen USA/Kina	10
Anti-McDonald's i Millau	11
<i>2. Globaliseringsmotståndets idéer</i>	12
Demokratin	13
Ekonomi	13
Miljön	14
Kulturen	14
Ingen enhetlig rörelse	15
<i>3. Vilka är globaliseringsmotståndarna?</i>	17
Utländska rörelser	17
Miljörelser	18
Konsumentorganisationer	18
Andra internationella politiska organisationer	19
Tidningar	22
Politiker	22
Aktivisterna	23
I Sverige	24
Organisationer	24
Fackförbund och politiker	26
Aktivisterna	27
Tidningar	28
<i>4. Varför just nu?</i>	29
Den nya världsordningen	29
Asienkrisen	31
<i>5. Slutsatser</i>	36
<i>6. Efterskrift till andra upplagan</i>	38
Situationen i Sverige	40

FÖRORD

Fri handel mellan företag och individer i ett land bygger på samma princip som fri handel mellan företag och individer i olika länder, nämligen avtalsfriheten. Avtalsfriheten är varje människas rätt att sluta avtal med andra.

När frihandeln införs, eller när den tekniska utvecklingen är särskilt snabb, blir effekterna av handel särskilt märkbara. Västlandsökningen blir extra stor, liksom omställningen till mer effektiv produktion och handel.

Förändring möter ofta motstånd, och även om det påståendet är en överdrift, är det tillräckligt sant för att förklara en stor del av okunnigheten om globaliseringens möjligheter.

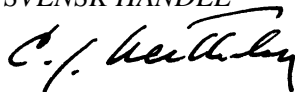
Globalisering är till stor del handel. Tag bort handeln, och globaliseringen upphör.

I denna rapport, "**Från Lutherhjälpen till skyltfönsterkrossare - En kartläggning av frihandelsmotståndet**" har Johan Norberg och Paula Werenfels Röttorp på uppdrag av Svensk Handel granskat frihandelns fiender i och utanför Sverige. Frihandelsmotståndet är olika, både till motiv och metoder. Det fick stort genomslag i media med de våldsamma demonstrationerna mot världshandelsorganisationen WTOs Seattle-möte i december 1999. Mycket tyder på att en uppladdning av samma slag förbereds inför IMF-mötet i Prag i september.

Svensk Handel har som en av sina främsta uppgifter att förklara och försvara frihandeln. Handel är inget nollsummespel, där den enes vinst är den andres förlust. Fri handel är bra för alla. Ändå växer frihandelsmotståndet. Denna rapport ger bakgrunden och påvisar likheterna mellan extremister till höger och vänster i deras motstånd mot frihandeln.

Stockholm i september 2000

SVENSK HANDEL

Carl-Johan Westholm

VD

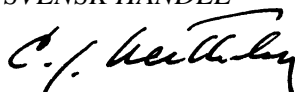
FÖRORD till andra upplagan:

Sedan denna rapport gavs ut första gången i september 2000, har frihandelsmotståndet trappats upp. Demonstrationer med inslag av våld har förekommit i Prag och Nice.

Till denna andra upplaga har Johan Norberg i en efterskrift sammanfattat det senaste halvårets händelser.

Stockholm i februari 2001

SVENSK HANDEL

Carl-Johan Westholm

VD

FRÅN LUTHERHJÄLPEN TILL SKYLTFÖNSTERKROSSARE

Under efterkrigstiden har en stor andel av världens länder varit eniga om att avreglera den internationella handeln. Genom de olika GATT-rundorna har tullarna på industrivaror minskat från runt 40 till ca 4 procent. Det är en utveckling som har accelererats under de senaste decennierna, med friare kapitalmarknader och effektivare kommunikations- och informationsteknik. Denna globalisering har de flesta länder bejakat, för att på så sätt kunna utnyttja frukterna av den internationella arbetsfördelningen och konkurrensen. Men de senaste åren har det vuxit fram ett betydande motstånd mot globaliseringen, och då särskilt i de rika länderna. **Några betydande bakslag och medialt välbevakade protester mot frihandels-strävandena har gett globaliseringsmotståndet ett ansikte.**

I den här rapporten granskar vi de idéer och grupper som vänder sig mot globaliseringen.

En rad olika faktorer har samverkat till att den här opposition vuxit just nu. Arbetslösheten och den dåliga ekonomin under 90-talet väckte protektionistiska krafter till liv och Asienkrisen misstänkliggjorde de fria kapitalrörelserna. I och med den ökade globaliseringen har blickpunkten riktats mot globala politiska institutioner som WTO. Eftersom dessa agerar långt från medborgarna uppfattas de lätt som odemokratiska och byråkratiska, särskilt som nationella politiker gärna skyller impopulära beslut på dem.

Samtidigt har utomparlamentariska grupper och folkrörelser etablerat sig som den ”folkliga” rösten på den globala arenan. Eftersom dessa ofta är enfrågerörelser, som vill prioritera t ex miljö eller bistånd framför andra värden, blir de motståndare till institutioner som begränsar sin verksamhet till att öka den ekonomiska friheten och tillväxten.

Dessa grupper har fått en radikalt förbättrad förmåga att organisera sig och söka kontakter över gränserna med hjälp av Internet. **Paradoxalt nog beror styrkan i globaliseringsmotståndet i hög grad på att det har globaliserats och utnyttjar nya tekniska möjligheter.**

1. EN BACKLASH?

Under nittiotalet har ett antal bakslag drabbat utvecklingen mot frihandel i världen. Det har rört sig om förhandlingar som strandat, misslyckade försök att förankra överenskommelser i de nationella parlamenten och stora opinionsyttringar mot frihandelns organisationer. Här följer en kort sammanfattning.

Fast track

USA:s president Bill Clinton har upprepade gånger misslyckats med att förnya sin sk fast track-befogenhet i handelsfrågor. Fast track skulle ge honom och regeringen rätten att förhandla fram nya handelsavtal med andra länder, som kongressen inte kan ändra i, utan bara kan ta ställning till i dess helhet. Utan detta blir det politiskt mycket svårt att skriva handelsavtal eftersom det land USA avtalar med sällan accepterar att kongressen ändrar i ett redan signerat avtal. Kongressen beviljar vanligtvis presidenten denna befogenhet, men för Clintons del gick den ut 1994.

Bakgrunden är det nordamerikanska frihandelsavtalet Nafta från 1 januari 1994, som knöt ihop Kanada, USA och Mexiko till ett frihandelsområde. Det fanns en stor kritik mot detta avtal i USA, särskilt från fackföreningarna som menade att det skulle flytta jobb och inkomster till Mexiko. Eftersom facket har ett stort inflytande över demokratiska politiker spred sig motståndet till den politiska nivån. Ändå valde Clinton att utmana facket och partikamrater genom att driva igenom Nafta. Det har gjort honom försiktig med att än en gång utmana demokraternas kärntrupper, som känner sig överkörda i handelsfrågor. Försöken att få fast track-befogenheter har därför blivit halvhjärtade, och det är republikanerna som har fått dra det tyngsta lasset. **Demokraterna i kongressen har i bred enighet vägrat att förnya fast track. Oförmågan att få med sitt parti på befogenheterna har varit snöplig för Clinton och har samtidigt stärkt självförtroendet för frihandelsmotståndare i USA.**

MAI-avtalet

Ett annat bakslag för frihandeln gäller det multilaterala investeringsavtalet, MAI (The Multilateral Agreement on Investments), som förhandlades fram av de 29 länderna inom OECD. Det är ett regelverk som ska liberalisera reglerna för internationella investeringar och kapitalrörelser, öppna ägandet och hindra stater från att gynna inhemska företag gentemot utländska.

Avtalets innehåll läckte ut under 1997 och kritiserades av olika bistånds- och miljögrupper. De var särskilt upprörda över att det saknades offentlig insyn i förhandlingarna, och avtalet misstänkliggjordes som en ”hemlig” överenskommelse över huvudena på nationernas befolkningar. Sakkritiken riktades särskilt mot att avtalets uppsägningstid var fem år, och att investeringar gjorda under tiden var bindande i en period av femton år. Eftersom det hindrade politiker eller väljarmajoriteter från att ändra villkoren för en etablering uppfattade kritikerna det som odemokratiskt. Att företag enligt MAI kunde stämma stater som diskriminerade dem sågs som ett tecken på att företagen blev mäktigare än politikerna. ”Att

skriva på MAI är att slakta demokratin” skrev den svenska vänsterdebattören Thomas Lappalainen i Aftonbladet, representativt för kritiken.¹

För världsekonomin var det samtidigt en turbulent tid, med Asienkrisen som associerades med skakiga finansmarknader. Slutförhandlandet av MAI drog ut på tiden. Sveriges handelsminister Leif Pagrotsky hävdade att de amerikanska representanterna förhandlade passivt och inte verkade ha något klart mandat från Washington.² I oktober 1998 meddelade den franska regeringen att den inte ville delta i vidare förhandlingar, och att WTO var den rätta arenan för frågan. I december gick hela OECD på den linjen och avbröt förhandlingarna. **Ännu har det inte blivit något av MAI, och olika vänstergrupper har hävdat att det visar att medborgaraktivism kan stjälpa de politiska och ekonomiska ledarnas planer.**

WTO-mötet i Seattle

Världshandelsorganisationen, WTO (World Trade Organisation) är den mellanstatliga organisation som, sedan den grundades 1995, har ansvaret för reglerna kring den internationella handeln. WTO:s mål är att driva på frihandelsreformer och upprätta ett regelverk för denna handel samt lösa handelstvister enligt detta. WTO:s sekretariat ligger i Genève och har 500 anställda. 137 länder är medlemmar. Av tradition fattas besluten i samförstånd men om det blir omröstning har varje land en röst. Även giganter som USA och EU har fått se WTO-beslut gå emot dem.

Den 30 november till den 3 december 1999 höll Världshandelsorganisationen ett hårt mediabevakat ministermöte i den amerikanska staden Seattle. Där skulle medlemsländerna komma överens om förutsättningar och villkor för det som kallas ”millennierundan”, en flerårig förhandlingsrunda som siktar på liberalisering av handeln med bl a jordbruksprodukter och tjänster. Ambitionen från många av parterna var också att se över efterlevnaden av de överenskommelser som redan slutits, bl a anti-dumpingtullar.

Redan på förhand var det tydligt att det skulle bli problem. Efter en ledarstrid stod WTO utan ordförande mellan maj och september. Detta löstes först när Mike Moore tillträdde för en halv mandatperiod. Hans medarbetare utsågs bara några veckor före Seattlemötet. De starkaste parterna, USA och EU, var dåligt förberedda och uppvisade inte någon kompromissvilja. Medlemsländerna hade inte ens lyckats enas om en dagordning för vilka frågor som skulle diskuteras.

Några som hade förberett sig desto mer var alla organisationer, grupper och aktivister som ville protestera mot WTO. Ett upprop cirkulerade på Internet om att WTO borde stoppas från att expandera och förhandla fram mer frihandel³. Det påstod att WTO var odemokratiskt och under sina fem år av liberaliseringar bara hade gynnat storföretag och rika länder på bekostnad av miljön, arbetare, jordbrukare och de fattiga länderna. Uppropet fick ständigt nya undertecknare och ca 1 500 Non-governmental Organizations (NGO) från hela världen ställde sig bakom det. Det var grupper som engagerade sig i miljö, bistånd, konsumentfrågor, religion, kvinnofrågor, djurrätt osv.⁴ Där representerades alltifrån Svenska Kyrkan till små anarkist- och kommunistgrupper. De flesta av dem hade ambitionen att ta

¹ Thomas Lappalainen: ”Att skriva på MAI är att slakta demokratin”, *Aftonbladet* 10 mars 1998.

² ”Globalt investeringsavtal i fara”, *Aftonbladet* 14 okt 1998

³ Texten till uppropet och några av undertecknarna finns på <http://www.xs4all.nl/~ceo/wto/wtomr-cn.html>

⁴ NGO:s, Non-Governmental Organizations är ideella folkrörelser, organisationer och grupper. I brist på ett gemensamt etablerat svenskt uttryck för att beteckna sådana icke-statliga föreningar har vi valt att använda det engelska uttrycket i den här rapporten.

sig till Seattle för att protestera. I medierna talades det före Seattlemötet om att det kunde väntas 50-100 000 demonstranter till stadens gator. **Flera veckor före WTO-mötet ansågs det redan klart att det skulle bli ett massivt motstånd. Protesterna blev också omfattande, runt 30–50 000 personer anlände, säkert i många fall lockade av förrapporteringen.**

De amerikanska fackföreningarna, under ledning av landsorganisationen AFL-CIO, marscherade i tiotusental genom staden. Den nationalistiska och ultra-konservative presidentkandidaten Pat Buchanan höll protestanförenden. Den franske bonden José Bové, som blev världsberömd för att ha förstört en fransk McDonald's-restaurang, demonstrerade mot genmodifierade livsmedel. Många hundra NGO:s engagerade i välfärds- och miljöfrågor höll möten och demonstrerade. Kring förhandlingsområdet blandades manifestationer, gatuteater, musik och dans. Överallt syntes plakat med texter som t ex "Sea Turtles Say No to WTO", "No Globalization Without Representation" och "Neoliberalism Sucks Ass".

Ländernas representanter fick pga alla säkerhetskontroller svårt att ta sig fram. Den ceremoniella invigningen fick ställas in och FN-chefen hindrades från att hålla sitt invigningstal. I media beskrevs hur våldsamma aktivister angrep delegater och under nätterna vandaliserade staden Seattle och dess butiker. Kravallerne bemöttes till sist med tårgas, nationalgardet och utgångsförbud natttid. Totalt arresterades runt 600 personer i denna "Battle of Seattle".

Protesterna ledde till säkerhets- och transportproblem för delegaterna. Ett redan ansträngt schema blev på så vis än mer pressat. De kompromissovilliga och illa förberedda förhandlingarna gavs sålunda mindre möjligheter att komma fram till något samtidigt som de fick en ursäkt om de skulle misslyckas.

Inte minst president Bill Clintons klumpiga inhopp bidrog sedan till att stjälpa förhandlingarna.⁵ Först förklarade han i ett offentligt tal att han sympatiserade med många av demonstranternas idéer, vilket gjorde att han förargade de flesta av delegaterna. Sedan sade han till en Seattletidning att det kunde bli aktuellt att införa handelssanktioner mot länder som inte uppfyllde krav på sociala förhållanden och arbetarskydd. Trots att Clinton senare tog tillbaka uttalandet alienerade det en lång rad u-länder, som därmed vägrade att gå med på några eftergifter på området. **Förhandlingarna bröt samman och förhandlingarna lyckades inte ens komma överens om ett gemensamt uttalande som avslutning. Från demonstranternas sida firades detta som en stor triumf.**

Rapporteringen i media från Seattle var helt inriktad på demonstrationer och protester. Deras bild av demonstranternas aktiviteter överdrevs och hjälpte aktivisterna att framställa sina åtgärder som lyckade. Reportagen handlade inte om vad eventuella framsteg i förhandlingarna kunde leda till, utan om hur demonstranterna såg ut och vad de gjorde. Motståndet mot WTO var själva "händelsen" under denna vecka i Seattle. Många talade om den unika, nya Seattlekoalitionen mellan vänstergrupper och de mer nationalistiska fackföreningarna. I *New York Times* skrev aktivisten Naomi Klein att missnöje med global storföretagsamhet hade skapat grogrund för en helt ny antikapitalistisk rörelse, som kunnat sammanföras via Internet. Seattle var dess "coming-out party".⁶

⁵ "A Global Disaster", *The Economist* 11 dec 1999

⁶ Naomi Klein: "Rebels in Search of Rules", *The New York Times*, 2 dec 1999

IMF/Världsbanken i Washington

Den 16–17 april 2000 höll Internationella Valutafonden, IMF, och Världsbanken sitt vårmöte om inriktning och planering i Washington DC. Året innan hade 25 personer demonstrerat mot motsvarande möte. Den här gången dök ca 20 000 personer upp för att protestera mot och försöka hindra förhandlingarna. Bevakningen av Seattledemonstrationerna hade inspirerat. De som var med där ville upprepa protesterna, samtidigt som många nya hade lockats av hur demonstrationerna hade blivit en världshändelse.

Redan veckan före mötet påbörjades manifestationer mot tredje världens skuldsättning och WTO. Det de flesta motståndare protesterade emot var vad de uppfattade som de båda institutionernas tuffa krav på marknadsekonomisk anpassning för u-länderna. Att dela ut lån till u-länder endast förenat med vissa villkor, t ex öppning av marknader, minskad inflation och bekämpning av korruption, ansågs vara en ny form av anti-demokratisk kolonialism. Ett av de vanligaste kraven var att de rika länderna skulle efterskänka tredje världens lån. Slagord som ”Defund the fund!” och ”Break the bank!” användes flitigt.

Eftersom protesterna egentligen riktade sig mot globalisering och kapitalism går det att ifrågasätta om måltavlorna var rätt valda, då IMF och Världsbanken har till uppgift att med skattepengar bistå länder vid tillfälliga kriser respektive långsiktig underutveckling. Vänstertidskriften *The New Republic* skrev t ex om dessa institutioner att: ”De får den globala kapitalismen att fungera bättre genom att göra den mer human. Faktum är att Washingtondemonstranterna kedjade fast sig själva för att hindra byggandet av skolor, sjukhus och kloaksystem i nationer som annars inte skulle ha råd med dem.”⁷

Handelsrelationen USA/Kina

Efter framgångarna i Seattle beslöt sig många av de frihandels skeptiska grupperna att koncentrera sina ansträngningar på Kinafrågan. Kina eftersträvar medlemskap i WTO, och på vägen dit har landet slutit handelsavtal med EU och USA. Sedan 20 år tillbaka har Kina samma rätt att handla med USA, som andra länder har. Clinton-regeringen har beslutat att permanenta den relationen, för att undvika att den måste förnyas varje år av kongressen.

Striden stod kring representanhusets godkännande av detta i maj 2000. Mängder av aktiviteter lanserades för att stoppa förslaget. Facket ägnade 2 miljoner dollar åt annonsering mot det, och såg till att 32 osäkra kongressledamöter nåddes av ca 30 000 kritiska telefonsamtal. I protest mot handel med Kina samlade facket 15 000 medlemmar i Washington den 12:e april och sedan 30 000 människor den 16:e april, i samband med demonstrationerna mot IMF och Världsbanken. Efter en uppslitande och osäker strid slutade det trots allt med att representanhuset röstade för förslaget med oväntat stor majoritet, 237-197.

Resultatet kan tolkas på två sätt: Å ena sidan kan det tolkas som att den negativa trenden för frihandeln har brutits. En ständigt växande våg av skepsis mot öppnade marknader byttes till en seger för frihandeln. De globaliseringskritiska organisationer som sedan Seattle surfat på en framgångsvåg råkade på ett entydigt nederlag, trots att de satsat alla resurser på frågan. Både Vita Huset

⁷ ”March Madness” *The New Republic* 1 maj 2000.

och det amerikanska näringslivet engagerade sig hårt för att få förslaget i hamn. Något som kan visa sig vara betydelsefullt var att frihandelsanhängare för första gången tog frågan på riktigt allvar och utnyttjade motståndarnas taktik. De sökte varandra över parti- och institutionsgränser och byggde nya allianser. Företagen informerade och engagerade sig mer på gräsrotsnivå. Exportberoende småföretagare utövade lobbying mot kongressledamöter. Frihandelsanhängarna inledde en motoffensiv, samtidigt som motståndarna förlorade sitt momentum.⁸

Å andra sidan kan debatten ses som ett tecken på frihandelsidéns svaga ställning. Förslaget handlade i praktiken inte om att USA skulle ge upp några tullar eller öppna några marknader. Kina hade redan fått del av detta, om än på provisorisk basis. Däremot får USA sänkta tullar och möjlighet att exportera till och investera på den kinesiska marknaden. Även kritiker till import borde se det som en entydig vinst för USA. Trots detta, och trots att presidenten och näringslivet engagerade sig hårt i frågan, var det förhållandevis nära att hela förslaget stupade. Det tyder på att det skulle vara ännu svårare, kanske omöjligt, att övertyga de amerikanska politikerna om att sänka sina egna tullmurar, t ex i WTO-förhandlingarna.⁹

Anti-McDonald's i Millau

Ett franskt Woodstock kallade NY Times de skaror som samlades i den lilla franska staden Millau 30 juni och första juli 2000. Polisen säger att det rörde sig om ca 15 000 människor. Attac, som var en av de organisationer som hade mobiliserat, menade att det snarare rörde sig om 100 000.

Anledningen var den uppmärksammade rättegången mot mjölkbonden José Bové och nio andra aktivister som pågick i staden. De stod åtalade för att i augusti 1999 ha slagit sönder den lokala McDonald's-restaurangen. Demonstranterna vill stödja Bové, som själv kommenterar sitt dåd med att: "Sönderslagningen av McDonald's var en kraftig handling, symbolisk och icke-våldsam." Bové menar nämligen att han använde självförsvaret mot den provokation som etableringen av McDonald's utgjorde. **Bové blev efter förstörelsen globaliseringsmotståndets hjälte i Frankrike. Både president Chirac och premiärminister Jospin har uttalat stöd för honom.**

Bakgrunden är att Bové producerar fårmjök för att göra roquefortost. Eftersom EU hade förbjudit import av amerikanskt hormonbehandlat kött så hade USA svarat med att höja tullarna på vissa europeiska varor, däribland roquefort. Bové var inte sen att ta upp handelskriget på en mer personlig nivå och utsåg därför det mest amerikanska han kunde hitta till måltavla. Det blev McDonald's som slogs sönder. Han och hans medbrottslingar orsakade skador på över 100 000 dollar.

De flesta som dök upp för att uttrycka sitt stöd för Bové och hans medåtalade var fransmän men även många internationella demonstranter dök upp. Folk tältade i solskenet och på kvällen anordnades en stor rockkonsert till stöd för de åtalade. Polis och myndigheter förberedde sig på bråk. Butiker stängdes och McDonald's bevakades noggrant av polisen. Manifestationerna urartade dock aldrig i våld.

⁸ "A much-needed victory", *The Economist* 27 maj 2000.

⁹ Tomas Larsson: "Tveksamt frihandelsavtal", *Sydsvenska Dagbladet* 6 juni 2000.

2. GLOBALISERINGSMOTSTÅNDETS IDÉER

Under 90-talet har tullmurar rivits och allt fler länder har försökt att bli en del av världsekonomin. Under samma period har också en rad tänkare och författare, främst i Europa, angripit globaliseringen. Flera böcker har försökt visa att i-länderna och/eller u-länderna förlorar på frihandel och globala kapitalflöden. De farhågor och den kritik de har framfört upprepas, ibland ordagrant, av grupperna och aktivisterna mot frihandel.

En av de viktigaste böckerna skrevs av två amerikaner med anknytning till arbetarrörelsen, Jeremy Brecher och Tim Costello. I *Global Village or Global Pillage* (Boston, MA: South End Press, 1994) hävdade de att fabriker lämnade småstäderna i New England, för att flytta till andra länder. De drog slutsatsen att företag och kapital lämnade länder med höga löner, skatter och stränga miljöregleringar. För att dra till sig företag och arbetstillfällen tvingades länderna därför minska sin sociala standard och kontroll, varför det skapade ett "race to the bottom" ("kapplöpning mot botten") mellan länderna.

En annan trendsättande bok var de tyska journalisterna Hans-Peter Martins och Harald Schumans *Globaliseringsfällan* från 1996, som bl a har översatts till svenska. Denna reportagebok innehåller både antiamerikanska och antiliberala teman. Författarna menar att globaliseringen förstör för kultur, miljö och ekonomi. Framtidens globala ekonomi kommer bara behöva arbetsinsatser från ett litet toppskikt inom eliten. Den stora majoriteten av befolkningen blir arbetslös och får hållas på gott humör genom underhållning. De apokalyptiska visionerna är dramatiska: "Större delen av världen håller [...] på att förvandlas till en lumpplanet som inte är rik på annat än megastäder med megaslum där miljarder människor lever i misär".¹⁰

Fransyskan Viviane Forrester menar på samma vis i *Den ekonomiska terrorn* att konkurrensen gör slut på arbetstillfällena och att frihandeln gör att den rika världen allt mer närmar sig den tredje världens fattigom. I denna flora av anti-globaliseringslitteratur märks även europeiska sociologer som Ulrich Beck, Zygmunt Bauman och Pierre Bourdieu, men också mer konservativt-nationalistiska skribenter som Pat Buchanan, John Gray och den nyligen bortgångne James Goldsmith. Något förenklat kan man säga att den konservativa motbilden mot globaliseringen är den trygga byn som håller marknaden utanför, medan vänstersvaret är den globala staten, som tar kontroll över marknaden.

Många av globaliseringsmotståndarna hör ideologiskt hemma till vänster, bland socialister och miljövänner. Den klassiska nationalismen motsätter sig också globaliseringen, men samlar i jämförelse inga stora skaror.

Kritiken mot den globala ekonomin är därför ofta en generell vänsterkritik av kapitalismen, som kan förknippas med en snäv inriktning på den nationella välfärden. Bakom handelskepsisen döljer sig nästan alltid ett fundamentalt motstånd mot storföretagsamhet och kapitalism. Den stora majoriteten grupper och kritiker identifierar sin huvudfiende som "neo-liberalism", med vilket de menar en vilja att ge marknad och företag frihet att verka utan att hindras av gränser, regler och skatter.

¹⁰ Hans-Peter Martin & Harald Schuman: *Globaliseringsfällan*, Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion, 1998, s 36

De menar vidare att världen har präglats av denna nyliberalism de senaste två decennierna. I nästan all kritik mot handeln är det framför allt storskaligheten, kapitalackumuleringen och vinstmotivet som står i skottgluggen. Det innebär egentligen att det är den traditionella vänsterkritiken mot marknadsekonomin som återupplivas – att företagen producerar och agerar för profit och inte för behov, att ekonomiska aktörer på en fri marknad bara handlar i sitt egenintresse, och ingen tar ett övergripande ansvar.¹¹ Enligt dessa vänstergrupper är det i första hand regeringsingripanden och politiska beslut som garanterar människors försörjning och välfärd - inte marknaden, tillväxten eller det privata företagandet. Detta gör dem mycket kritiska till att företagen i en internationell ekonomi väljer att lokalisera sig där de erbjuds bäst villkor i form av skatter, arbetskraft och regelverk. Det är då de tror att länderna ska konkurrera med att sänka sina sociala och miljömässiga miniminivåer, dvs de regelverk som de är övertygade om skyddar människors hälsa och inkomster.

Demokratin

Globaliseringsmotståndarens olika farhågor eller intressen kan sammanfattas i fyra olika områden: demokratin, ekonomin, miljön och kulturen. De demokratiska argumenten går ofta ihop med de ekonomiska eftersom de menar att det internationella kapitalet, om det verkar fritt, är odemokratiskt. **Det faktum att företag och kapital har större handelsfrihet än tidigare uppfattas som ett hot mot demokratin.** Även om det är folkmajoriteter som står bakom beslut att införa friare marknader, och även om nyligen demokratiserade u-länder i allmänhet väljer att liberalisera, anser motståndarna att det i sig är odemokratiskt att staten inte styr och ingriper mer aktivt. Dessutom finns en farhåga att företagen genom sin ekonomiska makt, och fria rörlighet kan spela ut länder mot varandra och därigenom diktera enskilda staters politik. Som Martin och Schumann frågar sig i *Globaliseringsfällan*: ”Hur mycket marknad tål demokratin?”¹²

Demokratiargumentet är inte alltid kopplat till ekonomin. Det finns vissa som ser inrättandet av internationella organisationer med regler som begränsar den nationella suveräniteten som tillräckligt för att hota demokratin. Långsiktiga överenskommelser om regelverk för investeringar och frihandel uppfattas som ett sätt att göra det omöjligt för befolkningar och lokala politiker att påverka politiken. Denna inställning är vanligast i USA, som har en tradition av skepsis inför att ingå överenskommelser som begränsar landets handlingsutrymme. Men nästan alla globaliseringskritiska kretsar prånglar ut en bild av frihandel och fri rörlighet som elitens projekt. Det anses vara politikens och ekonomins toppskikt som driver på utvecklingen för att få större vinster och göra sig oberoende av de lokala förhållandena. De offerar människornas traditionella samhällsgemenskaper och traditioner på globaliseringens altare.¹³

Ekonomin

De ekonomiska argumenten rör ofta arbetsmarknaden. De vanligaste farhågorna är att jobben flyttar till låglöneländer eller att de helt enkelt försvinner eftersom

¹¹ En av de ledande aktivisterna uttrycker det som att ”Vårt mål nu är att slåss för ett globalt handelssystem som är demokratiskt ansvarigt och siktar på att tillfredsställa människors behov, inte bara världens största företag.” i John Nicholls: ”Now what, Seattle is just a Start”, *The Progressive*, jan 2000.

¹² Hans-Peter Martin & Harald Schuman: *Globaliseringsfällan*, Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion, 1998, s 273.

¹³ För ett tydligt exempel, se Patrick Buchanan, *The great betrayal : how American sovereignty and social justice are being sacrificed to the gods of the global economy*. Boston: Little, Brown, 1998.

den tekniska utvecklingen anses innebära att endast en liten del av befolkningen behövs för produktionen.

Domedagsvisionerna i samband med denna tro är ofta häpnadsväckande. I *Globaliseringsfällan* hävdar författarna att 80 procent av befolkningen inte kommer att behövas som arbetskraft inom en snar framtid, en siffra som har fått stor spridning i debatten. Viviane Forrester menar till och med att den stora massa som blir ekonomiskt ointressant därmed också kommer att hotas av förintelse.¹⁴

Detta är en tydligt utvecklingsfientlig aspekt av globaliseringsmotståndet, och i någon tappning återfinns den bland de flesta kritiker. De ignorerar att tekniska revolutioner tidigare i historien inte har lett till vare sig fler eller färre arbetstillfällen. **De historiska erfarenheterna säger istället att gamla och sämre arbeten ersätts med nya, mer kvalificerade och högre avlönade.** Men även om kritikerna skulle hålla med om det menar de att takten i ekonomin har drivits upp av den snabbare tekniska omvandlingen och globala ekonomin. Ekonomin blir då så instabil att förutsägbarhet och ekonomisk trygghet försvinner. Människor måste ofta byta jobb och känner sig allt mer osäkra och otrygga.¹⁵

Miljön

Miljöargumentet består huvudsakligen av rädslan för en kapplöpning mot botten, dvs att länderna ska konkurrera om bästa villkoren för företagen och sämsta reglerna för miljöskydd. Dessutom finns en ilska över att WTO hindrar stater från att utan ersättning stoppa varor vars tillverkningsprocess inte uppskattas, t ex tonfiskfångst som skadar delfiner.

Till detta kommer en farhåga för att den globala ekonomins inneboende kraft och tillväxtförmåga skulle innebära mer industri och konsumtion och därigenom större negativ miljöpåverkan. I de rika länderna finns en fruktan att resten av världen ska börja leva som vi gör, vilket de troligen kommer att vilja så snart de har ekonomiska resurser till det. Detta argument bygger på en ekonomisk dynamik i handeln som skulle kunna ge ekonomisk utveckling i många fattiga länder. Den ekonomiska utvecklingen skulle kunna öppna nya möjligheter till konsumtion och produktion och därmed öka miljöpåverkan.

Kulturen

Globaliseringens motståndare hävdar ofta att den leder till kulturell utslätning. Om medborgarna kan välja fritt från ett globalt kulturellt smörgåsbord kommer det i praktiken innebära att de kapitalstarka amerikanska producenterna lägger allt större delar av jorden under sig.

Massiv reklam och förförisk livsstilsimperialism lockar ungdomar från hela världen att anamma det amerikanska sättet att leva. Lokala och nationella gemenskaper och kulturtraditioner ersätts med Hollywood, Disney, Coca-Cola och McDonald's. Det som har byggts upp under generationer kastas ut på nolldid. Till slut går det inte att skilja länderna från varandra, samma utbud och livsstil dominerar överallt.

¹⁴ Viviane Forrester: *Den ekonomiska terrorn*, Norstedts 1998, s 193. För en empirisk granskning av sådana påståenden, se Mauricio Rojas: *Valsen om arbetets slut*, Stockholm: Timbro 2000, <http://www.timbro.se/bokhandel/pejling/pdf/75663910.pdf>.

¹⁵ Se t ex Zygmunt Bauman: *Globalization : the human consequences*. New York: Columbia Univ Press/ London: Polity, 1998.

Ingen enhetlig rörelse

Olika motståndsgupper ser olika hotbilder och är långtifrån någon enhetlig rörelse med gemensamma krav. Olika schatteringar framför därför olika, ofta motstridiga argument. Eftersom globaliseringsmotståndarna förenas av vad de är emot och inte vad de är för är det inte konstigt att de ofta är oense om hur världen borde se ut eller hur den egentligen fungerar.

Detta gör att man knappast kan tala om den nya vågen av globaliseringsmotståndare som protektionister i traditionell bemärkelse. Det finns inte alls någon enighet om t ex kraftigt höjda tullar. Vissa vill bevara handeln och kanske till och med utöka den, men under ett striktare regelverk. Andra vill höja tullarna för att skydda inhemsk produktion, medan andra vill avskaffa handeln helt och göra länderna självförsörjande. De är handelsskeptiker, snarare än klassiska protektionister.

Den förenande antikapitalismen gör att globaliseringsmotståndarna trots allt har vissa tendenser gemensamt. En av dessa är viljan att återreglera kapitalflödena. Det kravet är ett av de lättaste att framföra eftersom det inte berör vanliga människors vardag såsom många andra inskränkningar i rörelser över gränserna gör.

Att säga att det generellt sett borde vara svårare att röra sig över gränserna i världen lockar inte lika många som tanken på att reglera opersonliga internationella valutarörelser och spekulation. Dessa företeelser har inget ansikte och är därför lätta att hetsa mot. Ett av de oftast framförda kraven är därför införandet av en Tobin-skatt, dvs en skatt på 0,1 procent av kapitalflöden över gränserna – döpt efter den amerikanske ekonomen och nobelpristagaren James Tobin som föreslog en dylik skatt redan 1972.

Eftersom det är kapitalismen som är motståndaren är det konstigt att organisationer som är undantag från den fria marknaden, som IMF och Världsbanken, är bland de mest kritiserade. (Bland motståndarna finns det amerikanska nätverket med den talande titeln "50 years is enough" som bildades på 50-årsdagen av dessa två institutioners instiftande.)

IMF försöker med skattemedel rädda stater från konsekvenserna av hur t ex finansmarknaderna bedömer deras politik, och Världsbanken försöker långsiktigt bidra till utvecklingen genom ekonomiska transfereringar från den rika världen till den fattiga. Det är alltså verksamheter som många av aktivisterna borde vara anhängare av om de menar allvar med att t ex mildra globaliseringen och hjälpa tredje världen. Analytiker har hävdats att många av demonstranterna inte har någon speciellt genomtänkt världssyn.¹⁶ Allt som förknippas med en global ekonomi tycker de illa om, även om det är institutioner som försöker tygla eller mildra den.

Den fråga där de olika aktivisterna är mest oense är synen på tredje världen. Medan mer traditionella protektionister menar att det är fattiga länder som tjänar på ökad handel, på rikare länders bekostnad, menar många av globaliseringsmotståndarna att u-länderna är frihandels stora förlorare eftersom klyftorna mellan fattiga och rika länder ökar. T ex står den amerikanska fackföreningsrörelsen tillsammans med presidentkandidaten Pat Buchanan för den mer klassiska protektionismen för att skydda industri och arbetstillfällen i de rika länderna mot inter-

¹⁶ Se t ex en i grunden sympatisk betraktare: "Genom att fokusera på deras radikala flygels upptåg, klagar de, ignorerar vi deras djupare kritik av den globala kapitalismen. Problemet är att de inte har någon djupare kritik. Allt de har är en outvecklad rädsla för handel i allmänhet och den Internationella Valutafonden och Världsbanken i synnerhet. Deras moraliska instinkt är berömvärd, men deras bild av världen är en villa.", "March Madness", *The New Republic*, 1 maj 2000.

nationell konkurrens. Samtidigt hävdar de grupper som engagerar sig mer specifikt mot den internationella ekonomin att u-länderna är de stora förlorarna. Ändå förenas de i en gemensam kamp mot frihandel och globalisering.

En liknande skiljelinje finns i synen på de mellanstatliga organisationerna som WTO och IMF. Vissa, särskilt de mer nationalistiskt inriktade, ser denna form av internationellt beslutsfattande som i grunden odemokratiskt och vill avskaffa organisationerna helt. Det är inte bara deras liberala krav de vänder sig emot. Kritiken riktas mot att de alls ställer krav även när dessa, som IMF:s uppmaning till krisdrabbade länder att höja sina skatter, inte handlar om en klassisk liberal politik. Samtidigt finns det starka strömningar som tycker att det bara är det liberala och marknadsmässiga innehållet i dessa överenskommelser som är problemet, och att organisationerna skulle kunna fylla en viktig funktion om de reformerades.

I dessa kretsar är det t o m vanligt att man begär att WTO och andra internationella organisationer ska få utökade befogenheter att bestämma mycket mer över de enskilda länderna – allt från miniminivåer på skatter och regleringar av arbetsförhållanden till mer miljöskydd och bättre djurhållning. De som tycker så får svårt att hävda att ett sådant utökat WTO skulle respektera demokrati och nationell suveränitet om de samtidigt hävdar att dagens WTO inte gör det. I en intervju berättar en av de ledande globaliseringsmotståndarna, Lori Wallach från Public Citizen's Global Trade Watch, att hennes rörelse är delad på mitten. Hälften vill att WTO ska avskaffas, medan den andra hälften vill att WTO inte bara ska finnas kvar, utan också få betydligt större makt.¹⁷

¹⁷ "Lori's War", *Foreign Policy*,
spring 2000

3. VILKA ÄR GLOBALISERINGSMOTSTÅNDARNA?

När vi gjorde denna sammanställning av vilka rörelser som har engagerat sig mot frihandel och en globaliserad ekonomi har vi i första hand tittat på de manifestationer som hållits mot WTO, IMF och Världsbanken under de senaste två åren. Vårt tidsperspektiv vid urvalet har alltså varit relativt kort. Många av de organisationer som deltagit har vuxit fram under de senaste åren. En effekt av urvalsmetoden är att den amerikanska opinionen fått stort utrymme.

Globaliseringsmotståndet väcker ett imponerande engagemang hos människor. Framför allt på vänsterkanten är antalet grupper stort. De gör allt från att bedriva traditionell folkrörelseverksamhet med studiecirklar, debatter, möten och flygbladsutdelning, till att vara professionella lobbyorganisationer eller arrangörer av spektakulära aktioner som lockar internationell mediabevakning. Varje kampanj eller demonstration tenderar att resultera i egna tillfälliga organisationer som snarast är samarbeten mellan flera olika grupper. Av det skälet är den nedanstående genomgången inte fullständigt utömmande. Vi har inriktat oss på de organisationer som haft störst inflytande och som ofta fått genklang även i den svenska debatten.

Utländska rörelser

Den amerikanska fackföreningsrörelsen

Fackföreningsrörelserna har ofta varit skeptiska till frihandel även om undantag funnits t ex för att tulla drivit upp priserna på livsmedel. Idag inriktar de amerikanska fackföreningarna särskilt sin kritik mot fri rörelse för kapital och investeringar eftersom de ser detta som ett hot mot okvalificerade arbeten i de rika länderna. En av huvudledningarna till att fackförbund grundades en gång i tiden var för att bekämpa låglönekonkurrens, både inom landet och mellan länder. **Motståndet är i stor utsträckning ideologiskt. Fria kapitalrörelser anses rubba balansen mellan arbete och kapital till det senares fördel.**

Tydligast har detta varit i USA där globaliseringsmotståndet varit mycket stort inom fackföreningsrörelsen. Den amerikanska landsorganisationen AFL-CIO har en mycket konservativ grundton. Den nationella ekonomin måste värnas för att de arbetande familjerna ska få en tryggad försörjning. Tidigare har AFL-CIO bl a försökt bromsa utvecklingen av Nafta, och bidrog med många deltagare till demonstrationerna i Seattle.

Den amerikanska fackföreningsrörelsen slogs hårt mot att USA skulle bevilja Kina permanenta handelsavtal. Argumentationen handlade mycket om mänskliga rättigheter i Kina. Samtidigt hävdade facket att 900 000 jobb skulle försvinna från USA som en följd av ökad handel mellan länderna. En siffra som de såg till att sprida ordentligt. AFL-CIO driver en flerårig kampanj som de kallar för "Global fairness". Kampen mot att permanenta handelsförbindelser med Kina var ett led i denna kampanj. Den innehåller även aktioner för skuldavskrivning för utländer, även om dessa aktioner varit en mycket mindre del av kampanjen. Det är svårt att veta om kampanjen kommer att engagera fackets medlemmar lika mycket efter bakslaget med att Kina beviljats permanent handelsavtal.

Jämfört med den svenska fackföreningsrörelsen är facket i USA relativt maktlöst, men är ändå en opinionsbildare. Det senaste året har fackets massdemonstrationer uppmärksammats men deras viktigaste inflytande går genom det demokratiska partiet. Det försöker bli påverka demokratiska politiker, som för närvarande presidentkandidaten Al Gore, genom att hota att dra tillbaka sitt stöd för kandidater som inte röstas som facket önskar i ekonomiska frågor som minimilöner och internationella handelsförbindelser.

Miljörelser

The Sierra Club

En rörelse som förenade sig med facket bli i frågan om Kinas handelsstatus var den kanadensiska miljöorganisationen Sierra Club. Sierra Club kampanjade även hårt mot Nafta. Organisationen grundades 1892 för att bevara den kanadensiska vildmarken. Sedan 1969 har den också sysslat med modern miljöpolitik såsom utsläpp och miljölagstiftning, ofta rent juridiskt. Organisationen har enligt Reuter 550 000 medlemmar. Sierra Club är tvåspråkig och producerar material och information på franska och engelska.

Tillsammans med det kanadensiska facket har den bildat kampanjorganisationen ”Common front on the World Trade Organisation”, som menar att miljö och sociala rättigheter ska gå före ekonomins och företagens behov av frihandel. Sierra Club har en ungdomsförening.

Friends of the Earth

Friends of the Earth (FoE) är en miljörelse med förgreningar i 63 länder och säger sig därmed vara jordens största miljönätverk. Sekretariatet ligger i Washington. FoE motsätter sig inte handel som sådan men menar att dagens regelverk skapar en motsättning mellan handel och god miljö. Tex menar organisationen att WTO och Nafta har använts som en ursäkt för att undergräva miljölagstiftningen. Den säger sig också vilja demokratisera WTO. FoE tillhörde de organisationer som protesterade i Seattle 1999, och har uttryckt starka invändningar mot MAI-avtalet.

FoE ställer sig kritisk till de miljömässiga effekterna av IMF och Världsbanken eftersom det anser att många av projekten de finansierar med skattepengar strider mot en hållbar utveckling. FoE:s kampanjer är normalt inriktade på traditionella demonstrationer och torgmöten.

Konsumentorganisationer

Det är egendomligt att hitta globaliseringsmotståndare bland konsumentorganisationer. **Det är framför allt som kunder vi kan tjäna på ökad handel, genom rikare utbud och lägre priser. Ändå finns det ett antal konsumentorganisationer med en fientlig eller mycket kritisk inställning till frihandel.** Gemensamt för dessa är att de har en utpräglad vänstersyn på konsumentinflytande och -politik.

Public Citizen och Global Trade Watch

Global Trade Watch (GTW) är en del av organisationen Public Citizen. Public Citizen grundades 1971 av konsumentaktivisten Paul Nader och slåss enligt den själv för att skydda hälsa, säkerhet och demokrati. Anhängarna anser att frihandeln i dess nuvarande form inte är förenlig med dessa värden. Organisationen var något av en ryggrad i demonstrationerna vid WTO-mötet i Seattle 1999. Inte minst har den bidragit till att samla NGO:s över hela världen mot globaliseringen. Den leder bl a kampanjen ”No new round, turnaround”. Syftet med den kampanjen är att stoppa en ny förhandlingsrunda, den så kallade millennierundan, och att istället revidera WTO från grunden.

GTW drev en hård kampanj för att förhindra att USA beviljade Kina permanenta handelsförbindelser och kommer troligen att fortsätta kampen mot ett kinesiskt medlemskap i WTO. En av anledningarna är att den befarar att Kina skulle stoppa alla försök att inom WTO införa gemensamma regler angående arbetsvillkor och miljö och att förhindra reformer av organisationens procedurer och organ. Eftersom GTW är allmänt kritisk mot WTO anser den också att det är bra om det finns åtminstone en stor ekonomi utanför regelverket.

Chefen för GTW heter Lori Wallach och hon har blivit en känd kämpe mot globaliseringen. Inte minst gjorde sig denna 36-åriga jurist ett namn i och med demonstrationerna i Seattle. Hennes engagemang mot frihandel går tio år tillbaka när hon hade börjat arbeta för Public Citizen och insåg att många av de regler hon slogs för var oförenliga med frihandel, och i synnerhet med de internationella organisationer som garanterar den. Wallach var en av huvudfigurerna i den framgångsrika kampanjen mot MAI-avtalet 1997, som kvävde avtalet redan på förhandlingsstadiet.

En mycket stor del av GTW:s argumentation går ut på att handel i sig inte är fel men att dagens frihandel styrs av storföretag och därför inte är tillgänglig för oss andra. Den står för ett underifrånperspektiv med en typiskt amerikansk kombination av socialistiskt inspirerad propaganda om den lille människan mot det stora maktfullkomliga corporate-America, och traditionella högervärderingar som stöder sig på självständighetsförklaringen och prioriterar det amerikanska folket suveränitet och det internationella oberoendet. Denna idéuppsättning är i stort densamma som förs fram av den amerikanska fackföreningsrörelsen.

Andra internationella politiska organisationer

Attac

En av de organisationer som fått mest uppmärksamhet i Sverige är Attac. Den har lanserats av vänsterkretsar som framtidens medborgarrörelse och dagens snabbast växande folkrörelse. Det finns planer på att starta en svensk gren av den internationella rörelsen. Inte minst tankesmedjan Agora har lyft fram organisationen dels med ett seminarium under politikerveckan i Almedalen och dels genom att publicera boken *Attac – Gräsrotternas revolt mot marknaden*, skriven av journalisten Bim Clinell. Boken diskuterades livligt på ledar- och kultursidor under sommaren 2000, vilket har gjort Attac bekant i den svenska debatten. Attacs

svenska vänner har valt att kraftigt tona ner organisationens nationalistiska drag och framhäva de sidor som faller i god jord hos den svenska vänstern, särskilt organisationens kritik av storföretagen.

Attac är en rörelse på frammarsch som har sitt ursprung i Frankrike. Den vänder sig mot oreglerade internationella valutaflöden som den anser vara ett hot både mot välfärdssamhället och demokratin. Attac står för "Action pour une taxe Tobin d'aide aux citoyens" (Aktion för en Tobin-skatt till hjälp för medborgarna). Organisationens huvudkrav är att införa en Tobin-skatt på 0,1 procent av de internationella valutaflödena.

Attac bildades efter en uppslagsliknande ledare i decembernumret av *Le Monde Diplomatique* 1997. Den skrevs av Ignatio Ramonet med en blandning av kritik mot storföretag och kapitalrörelser, och vurmande för nationellt självbestämmande och oberoende.

Ramonet varnar för det internationella överstatliga samarbetet och ser handel som en fara för samhället och demokratin. Han nämner särskilt fyra organisationer: IMF, Världsbanken, WTO och OECD. Han menar att dessa utgör en statsmakt utan samhälle, vilken tar ifrån de legitima statsmakterna deras självbestämmande. Han framhäver också MAI-avtalet som ett stort hot eftersom det utlämnar staterna till de internationella marknadskrafterna. Artikeln publicerades i spåren av Asienkrisen och andas stor skepticism gentemot fluktuerande marknader och stora valutärörelser. Ramonet är idag hedersordförande i Attac.

Franska Attac grundades i juni 1998. Den har vuxit snabbt och organiserar i dag 130 lokala grupper som antingen baseras på boendeort eller arbete. Det finns en flitig mötesverksamhet med ofta flera olika aktiviteter dagligen i Frankrike. Attac anordnar också ett sommaruniversitet. Det franska samhället har, inte minst med sina antiamerikanska strömningar, varit mycket mottagligt för Attacs blandning av vänsteråsikter och klassisk protektionism.

Utöver de gemensamma ståndpunkter som togs upp i Ramonets inledande artikel hävdar Attac att globaliseringen är negativ för kvinnor och för miljön. Rörelsen har också en del teknikfientliga inslag då den t ex ser Internet som ett medel för globaliseringen, trots att de själva använder sig flitigt av nätet. Organisationen tar konsekvent avstånd från avregleringar av internationella utbyten, även av t ex flygtransporter

I december 1998 grundade Attac en internationell rörelse kring en gemensam plattform mot nyliberalism och för demokratisk kontroll över det internationella kapitalet och dess institutioner. Organisationen har en hemsida på nätet, nyhetsgrupper på flera olika språk och ett nyhetsbrev. Attac har dessutom ett elektroniskt informationsbrev som kommer ut två gånger i veckan som heter *Grains de sable*, sandkorn, vilket syftar på den franska motsvarigheten till att kasta grus i maskineriet, vilket man vill göra i kapitalrörelsernas maskineri. Attac har många medlemsorganisationer som är kristna grupper, ungdomsföreningar och kulturella organisationer.

Third World Network

Third World Network (TWN) är en inflytelserik organisation som syftar till att främja tredje världens intressen i alla möjliga frågor. Så också när det rör handel och WTO. Organisationen har sitt huvudkontor i Malaysia och lokala kontor i flera andra fattiga länder. TWN:s VD, Martin Khor, är en aktiv kritiker av WTO. Han menar att WTO bör stanna upp och revidera det organisationen gjort hittills, samt förlänga frister och mildra u-ländernas åtaganden. TWN menar att WTO bör ha "utveckling" som operationellt mål, och inte liberaliserad och fri handel. Det menar vidare att många u-länder inte alls har vunnit på den ökande världshandeln utan att de tvärtom blivit fattigare. Dessutom har de marginaliserats i WTO:s interna beslutsprocesser.

Som ett försök att tillvarata intresset hos hela tredje världen är TWN:s kritik av WTO dubbelriktad. Allmänt anser organisationen att WTO ska binda upp i-länderna hårt för att de inte ska resa tullar eller andra handelshinder mot u-ländernas export. Samtidigt anser organisationen att u-länderna måste ha rätt att upprätthålla importrestriktioner för att skydda sin industri. TWN anser också att det är viktigt att stater ställer som krav på utländska företag som etablerar sig att de ska köpa lokala insatsvaror.

TWN:s svårighet ligger i att det samtidigt ser u-ländernas svårigheter att få tillträde till marknaderna i USA och EU som ett viktigt hinder för deras utveckling. T ex framhäver organisationen att de rika länderna idag allt oftare inrättar skyddstullar, med ursäkten att de fattiga länder ägnat sig åt dumping. Samtidigt är ett starkt WTO det enda som kan tvinga de rika länderna att öppna sig för import. TWN kritiserar att just textil- och jordbruksområdet varit så eftersatt inom GATT, vilket innebär att u-ländernas främsta branscher fått litet utbyte av handelsliberaliseringen. Här ser TWN EU:s och USA:s jordbruksstöd som ett av de stora problemen. Samtidigt menar de att u-länder ska vara fria att införa stöd eftersom det anses behövas innan marknaden är mogen för internationell konkurrens.

Över huvud taget förefaller TWN se problem för u-länderna oavsett vad WTO eller den rika världen gör eller inte gör. Samtidigt som de kritiserar jordbruks-subventioner så är de rädda att ett avskaffande av dessa ska försvåra situationen för de u-länder som är nettoimportörer av livsmedel. Att WTO börjar avreglera även handel med jordbruksprodukter ses som ett stort hot, samtidigt som de inser att det ger u-länderna det marknadstillträde de behöver.

Ett annat område inom WTO som TWN vänder sig kraftigt mot är TRIPS, alltså WTO:s regler om immateriella rättigheter. Det anser att t ex patent inte är en handelsfråga och borde uteslutas från WTO:s ansvarsområde. TWN motsätter sig all utvidgning av WTO till nya områden, inklusive statlig upphandling och konkurrens, trots att detta är sektorer där rika länder ofta diskriminerar utländska företag.

People-Centered Development Forum

People-Centered Development Forum (PCDF) kallar sig själva för en internationell allians ägnad åt skapandet av rättvisa och hållbara samhällen genom frivil-

liga medborgaraktioner. Organisationen är först och främst anti-kapitalistisk och ser storföretagen som sina värsta fiender.

PCDF leds av en styrelse med representanter från 36 länder. Den har också medverkande organisationer i Storbritannien, USA, Ungern, Sydafrika och Filipinerna, ett internationellt sekretariat samt ett programcenter i Rom.

Rörelsen grundades vid ett symposium i London i mars 1987 under rubriken ”Utvecklingsalternativ – en utmaning för NGO:s”. Vid symposiet deltog ett hundratal organisationer från 42 olika länder och de hävdade att det vanliga utvecklingsbegreppet missvisande. PCDF som organisation tog mer fast form under 1990 då dess syften och mål publicerades i boken *Getting to the 21st Century: Voluntary Action and the Global Agenda* av David C Korten som nu är ordförande för forumet. Han gav fem år senare även ut boken *When Corporations Rule the World* som har översatts till tio olika språk och enligt PCDF har sålts i 60 000 ex.

Med tiden har organisationen kommit att vända sig till en mer och mer differentierad krets vars enda gemensamma nämnare är att de menar att det blir ökande klyftor i världen och att det är resultatet av nyliberal ekonomisk politik, internationell handel och de stora företagens agerande. För att inte bara vara pessimister vill de kunna sätta en egen dagordning och peka på positiva exempel genom ”Positive Futures Network” som också ger ut skriften *Yes, A Journal of Positive Futures* fyra gånger per år.

Tidningar

Le Monde Diplomatique

Otaliga tidningar publicerar då och då artiklar som är fientliga mot globaliseringen. Franska *Le Monde Diplomatique* har dock gjort det till sitt huvudämne. Det är en månadstidning som ges ut av den tidningsgrupp som också ger ut den ansedda franska vänsterliberala dagstidningen *Le Monde*. *Le Monde Diplomatique* är nästan synonymt med globaliseringsmotstånd och kritik av det liberala samhället. Tidningen ges ut i Frankrike i 300 000 exemplar och i olika utländska utgåvor i bl a Spanien, Tyskland, Österrike, Argentina, Mexiko, Schweiz, Grekland, arabvärlden och den anglosaxiska världen i totalt ytterligare en miljon exemplar. Nätversionen finns utöver på franska också på japanska, koreanska, engelska och portugisiska. Kretsen kring vänstertidskriften ETC har haft planer på att lansera en svensk utgåva av *Le Monde Diplomatique* men pga ekonomiska problem har dessa planer inte realiserats.

Le Monde Diplomatique har på sin hemsida länkar till sina partners som främst är dagstidningen *Le Monde*, en vänförening och dessutom Attac, vilket nästan övertydligt placerar tidningen på den politiska kartan.

Politiker

Sverige har inte speciellt många protektionistiska politiker men det finns desto fler i andra länder. En av de amerikanska politiker som lanserat sig som globaliseringsmotståndare är Ralph Nader, som startade konsumentorganisationen

Public Citizen. Han ställer upp i det amerikanska presidentvalet hösten 2000 på ett program som är en kombination av socialistiska och gröna åsikter. Antalet röster han fick sist är försumbart, men inför presidentvalet 2000 har han enligt vissa undersökningar fått opinionssiffror på upp till sex procent.

En rival till Nader är Reformpartiets konservativa presidentkandidat Pat Buchanan, som tidigare försökt bli republikanernas kandidat. Hans mål på handelsområdet är att USA ska gå ur WTO, införa ”rättvisa” tullar för att kompensera för de skatter som belastar amerikanska varor, och skapa anti-dumpningslagstiftning för att kunna sätta upp nya handelsbarriärer. Hans argumentation är nationalistisk och inriktar sig mycket på nationell suveränitet som han menar inskränks av WTO. Detta blandas med en retorik som säger sig värna om hårt arbetande amerikaner och deras traditionella gemenskaper och industrier. Fienden är storföretag, politiker och intellektuella som säljer ut USA:s teknologi och eroderar landets industriella bas. Buchanan menar att det är upprörande att allt färre idag är anställda inom industrin, och rider hårt på myten att vanliga amerikaner skulle ha blivit fattigare sedan början på 1970-talet.¹⁸

Det största motståndet mot frihandel finns annars på vänsterkanten. En framträdande politiker är Richard Gephardt, som är ledare för demokraterna i representanthuset. Han har bidragit starkt till motståndet mot Nafta och fast track-befogenheter för Clinton. Att USA har ett handelsunderskott ser han som ett hot mot landet, och det ska jämnas ut med tullar. Även Gephardts mål är att ersätta frihandel med ”rättvis handel”, med vilket han bl a menar att USA:s handelspartners ska tvingas anpassa sig till amerikanska krav om t ex miljöskydd och arbetarrättigheter.

De två realistiska presidentkandidaterna, demokraten Al Gore och republikanen Geogre W Bush, är däremot att betrakta som frihandelsvänner. Båda talar för ökad frihandel internationellt och väntas arbeta för att få fast track-befogenheter. Det lilla frågetecknet rör Gore, som är mån om relationerna till facket och som har talat för att koppla handel till frågor om miljö- och arbetskydd. Bush är i det närmaste att betrakta som konsekvent frihandlare.

Aktivisterna

Snart sagt varje större demonstration mot frihandel eller den globala ekonomin har till någon del omgett av våld och skadegörelse. De bredare grupper vi beskrivit tidigare bedriver ett seriöst opinionsbildande arbete och tillhör inte våldsvärkarna. Deras aktiviteter lockar emellertid också dem som allmänt gillar våldsamma demonstrationer. Dessa grupper ligger ofta långt till vänster, inte sällan åt det anarkistiska hållet, och är hatiska mot kapitalism såväl globalt som lokalt. Vissa av dem är dåligt insatta i de politiska frågorna, och några har inte alls något politiskt syfte, men gillar att befinna sig i stridens hetta. Skribenten Regina Dale har uttryckt det som att många av dem är ”handelshuliganer, vars aggressiva taktik har lika litet med handel att göra som fotbollshuliganernas med fotboll”.¹⁹

Samarbete mellan olika små aktivistgrupper har möjliggjorts genom den tekniska utvecklingen, framför allt i och med Internet. Moderna nätverks-

¹⁸ För en empirisk granskning av förhållandet, se Michael Cox & Richard Alm: *Myths of Rich and Poor*, London: Basic Books, 1999.

¹⁹ *International Herald Tribune*, 27 juli 1999

strukturer är både effektiva i förhållande till hur billiga de är att sköta och ideologiskt korrekta eftersom de saknar stark styrning och ses som mycket demokratiska. I de mer militanta organisationerna fyller nätverksformen också funktionen att ingen kan utpekas som ledare eller ansvarig för organisationen. Eftersom verksamheten till stor del går ut på att provocera poliser och bryta mot lagen vill ledarna inte direkt skylta med sin identitet.

I dessa nätverk finns proffsdemonstranter och upprorsmakare som traderar sina kunskaper om hur de får bra presstäckning och hur de ska filma poliserna oavbrutet under demonstrationen för att i efterhand kunna åtala poliserna för övervåld. Dessa proffsdemonstranter för en kringflackande tillvaro mellan olika demonstrationer i världen och kallas ofta för veteraner, som gamla soldater. Veteranerna från Seattle och London har stort inflytande när organisationerna planerar sina kommande ”demos”, som de kallar det.

En hemsida som rapporterar om vad som hänt och vilka demonstrationer som är gå gång framöver sköts av en organisation som heter ”Peoples’ Global Action Against ’Free’ Trade and the WTO”. I samband med varje större evenemang poppar det upp nya organisationer, nätverk och hemsidor. Till nästa gång har många av dem bytt namn, omgrupperats eller helt enkelt bytt slagord och deviser. Denna stora anpasslighet är en del av styrkan i globaliseringsmotståndet och en anledning till att det är mycket svårt att kartlägga.

Ett av dessa internationella nätverk av aktivister och orosmakare är ”Reclaim the Streets” (RTS). Det stod för de mer våldsamma inslagen i protesterna i Seattle 1999 och framför allt har det sedan det skapades 1995 hållit anti-kapitalistiska aktioner vid ett par tillfällen. Med tiden har dessa aktioner blivit alltmer militanta. Organisationen säger sig varken fördöma eller stödja våld som metod. Storbritannien har flera gånger drabbats av upplopp. 18 juni 1999 höll Reclaim the Streets en ”Carnival against Capital” i centrala London. Samtidigt som G8-mötet inleddes i Köln protesterade de mot globaliseringen, som de menade skapade fattigdom och miljöförstöring. Fredliga manifestationer på morgonen övergick så småningom till upplopp och kravaller i City, Londons finanskvarter. Vandalisering och slagsmål med polisen tog vid och de sammanlagda skadorna beräknades uppgå till runt två miljoner pund.

1 maj 2000, ”MayDay”, upprepades liknande kravaller i London i samband med en antikapitalistisk demonstration, under slagordet ”Reclaim the Streets 2000”. Butiker länsades, bilar förstördes och media noterade särskilt att statyn av Winston Churchill utanför underhuset vandaliserades. Polisen bemöttes med stenkastning, och 95 personer arresterades. Skadegörelsen beräknades kosta en halv miljon pund.

I Sverige

Det svenska frihandelsmotståndet är i en internationell jämförelse svagt. I jämförelse med det globaliseringsmotstånd vi beskrivit ovan är organisationerna nedan mindre engagerade i just handelsfrågan och ofta mer nyanserade i sin kritik. Kanske beror den låga graden av protektionism på att Sverige är ett litet land med

stort beroende av både import och export. Frihandelsidén har här en lång tradition. Men, även i Sverige finns en klangbotten för nationalistisk propaganda. Den debatten har dock varit mer fokuserad på invandring och handelsfrågan har lämnats relativt oberörd.

Organisationer

Svenska Kyrkan

Svenska kyrkan framför ofta mycket negativa åsikter om den nuvarande handelsordningen. **Inte minst gäller det Lutherhjälpen, kyrkans officiella biståndsorgan, som menar att frihandeln inom WTO leder till orättvisor, och att organisationen prioriterar de rika ländernas behov.** Kyrkan har också engagerat sig i en rättvisemärkning av varor, och anser att den svenska staten bör bedriva opinionsbildning för att öka medvetenheten om ”rättvis handel” bland svenska konsumenter.

Lutherhjälpen anser att: ”Eftersom mat är en livsnödvändighet måste produktionen och handel med livsmedel ske utifrån andra kriterier än vinstintresse hos de stora transnationella företagen.”²⁰. Kyrkan, i form av Lutherhjälpen, ställde sig inför WTO-mötet i Seattle bakom NGO-uppropet som motsätter sig alla utvidgningar av WTO:s makt genom en ny förhandlingsrunda med liberalisering av handeln. Uppropet, som undertecknats av över 1 500 organisationer av mycket varierande storlek, anklagar vidare WTO för att ha berikat de rika och ha fördjupat fattigdomen hos en majoritet av jordens invånare.

Forum för Systemdebatt

En annan svensk opinionsbildare om handel är ”Forum för systemdebatt” som menar att den nuvarande ekonomiska utvecklingen inte är hållbar. Det har låtit cirkulera ett eget upprop som bl a gör gällande:

”Som vi ser det har den industrialiserade världen kapitulert inför en ideologisk maxim, som påstås vara den enda möjliga och som därför knappast diskuteras, trots att den avlägsnat oss allt längre från det bästa i europeisk tradition. Många känner att den allt hårdare kampen om den ekonomiska tillväxten tillvaratar de starka nationernas och gruppernas intressen på de svagas bekostnad. Därigenom undergrävs basen för vår gemensamma överlevnad.”

Organisationen har tagit texten till sitt upprop från organisationen ”Framtiden i våra händer” som grundades i Norge och idag även finns i Sverige. Här har organisationen tagit initiativet till Forum för systemdebatt. **Organisationen är kanske mest intressant genom den gedigna skara skribenter, författare och andra kulturpersonligheter som skrivit under uppropet.**²¹ Forum för systemdebatt anordnar möten och debatter för att främja en omläggning av hur vi lever i den rika världen.

Forum för systemdebatt har engagerat sig i handelsfrågan bl a genom att delta vid ett av dess seminarier inför WTO-mötet i Seattle ställde sig bakom NGO-uppropet mot en ny förhandlingsrunda inom WTO. De skrev också i ett öppet brev till handelsminister Leif Pagrotsky att WTO undergräver demokratin

²⁰ Faktaruta intill artikeln ”Vem har makten över handeln?” av Lena Furberg i tidningen *Lutherhjälpen* nr 1-2000

²¹ Bland undertecknarna av uppropet finns Majgull Axelsson, Ylva Eggehorn, Anita Goldman, Gunnell Linde, Barbro Lindgren, Göran Palm, Kay Pollak, Olof Ruin, Arne Ruth, Ingrid Segerstedt Wiberg, Tomas Tranströmer, Anders Wijkman, Claes-Bertil Ytterberg. I styrelsen sitter Inger Alfvén, Gunilla Bergström, Jan Olov Bernard, Al Burke, Anders Byström, Åsa Crona, Monica och Carl-Axel Dominique, Sten Ebbersten, Karl-Erik Eriksson, Kurt Gustavsson, Birgitta Hambraeus, Sven Hamrell, John Holmberg, Mats Kihlberg, Pelle Klasson, Lena Klevenås, Anders Kumlander, Karl Erik Lagerlöf, Eva Moberg, Bengt Nerman, Margaretha Norlin, Kåre Olsson, Kerstin Palmund, Ronny Svensson, Nils Tiberg, Carl Wahren, Gunilla Winberg.

och ägnar sig åt utpressning mot fattiga länder. Forum för systemdebatt framhäver de multinationella företagens växande makt som ett problem för framför allt tredje världen och anser att internationella avtal om frihet för investeringar spår på den utvecklingen.

Forum Syd

En medskribent av brevet till Leif Pagrotsky var Forum Syd. Forum Syd är en samarbetsorganisation mellan drygt hundra organisationer som arbetar med bistånds- och tredje världenfrågor. **På uppdrag av, och med finansiering av SIDA hjälper de sedan bildandet 1995 organisationerna med bl a rådgivning, utbildning och administration.** Forum Syd har intäkter som uppgår till nästan 170 miljoner kronor årligen, varav medlemsavgifter och egna intäkter står för endast ca 2 miljoner kronor. Resurserna utnyttjas även till att driva opinion i frågor, bl a genom seminarier och bokutgivning. Målet sägs vara "global rättvisa", och med det menar de bl a skuldavskrivningar och högre offentligt bistånd. I den verksamheten ingår också ett ifrågasättande av frihandeln och WTO. Å ena sidan vill Forum Syd inte säga sig vara emot frihandel, men å andra sidan ifrågasätter de att den gynnar tredje världen. De menar att WTO bör avstå från den ensidiga koncentrationen på att utsträcka handeln, och i stället lägga tyngre vikt vid frågor om miljö och sociala förhållanden. Forum Syd har deltagit i flera offentliga uttåg som kritiserar bl a den svenska regeringen för dess entydiga frihandelsvilja, och ett antal av dess medlemsorganisationer skrev under det internationella upploppet mot en millennierunda i WTO:s regi.

Fackförbund och Politiker

I Sverige finns det i dag inga etablerade politiska protektionister. **Snarare har samtliga traditionella svenska partier en allmänt frihandelsvänlig attityd.** Samma sak gäller facket. LO har i alla tider varit mycket negativa till arbetskraftsinvandring men har inte fört samma kampanj mot importerade varor. Sverige har en lång frihandelstradition, och en av arbetarrörelsens första hjärtefrågor var kampen mot "svälttullar" på arbetarklassens livsmedel.

En av de debatter som ändå mobiliserade en del reaktioner mot de internationella handelsöverenskommelserna var MAI-avtalet, som bl a miljöpartiet och vänsterpartiet var emot. Dessa partier kritiserar framför allt kapitalrörelser över gränserna. Med detta undantag har även t ex vänsterpartiet varit relativt frihandelsvänligt med tanke på sin allmänna syn på ekonomiska frågor. Den kritik som framförs är främst att de rika länderna ägnar sig åt protektionism samtidigt som de kräver frihandel av de fattigare länderna.

Aktivisterna

AntiFascistisk Aktion

Ett exempel på en svensk del av ett internationellt aktivistnätverk som ofta utgör en militant kärna i demonstrationer är AntiFascistisk Aktion, AFA. Så här presenterar de sig själva på AFA Stockholms hemsida:

”AFA-Sverige har en frihetlig socialistisk grundsyn och ser sig som en del av en bredare militant utomparlamentarisk vänsterrörelse. Den mini-plattform som alla grupper i AFA står bakom är att vi kämpar ’mot sexism, rasism, kapitalism och homofobi’.”

Om sitt sätt att arbeta skriver AFA:

”AFA är öppna för olika sorters metoder, det viktiga är resultatet, att målsättningen uppnås. Även fast lejonparten av vårt arbete sker med ’fredliga’ metoder, så kritiserar vi ofta när vi anser det berättigat att ta till våld.”

Medlemmarna avslöjar inte sin identitet, men de låter sig gärna intervjuas i TV iförda toppluva och med en halsduk eller liknande knuten för ansiktet. Hatobjekten är ”fascister” vilket enligt deras definition förefaller vara allt från nynazister till vägbyggare och poliser som anses gå rasisternas ärenden, framför allt när de skyddar äganderätt eller lagliga demonstrationer. Stora företag anses också vara en given fiende liksom hela den kapitalistiska världsordningen.

AFA är en del av ett internationellt samarbete med AFA i bl a Tyskland. AFA i Stockholm har tagit ställning mot en vidare utveckling av WTO och en ny förhandlingsrunda genom att skriva under samma upprop som Lutherhjälpen anslutit sig till.

Övriga aktivister

Andra grupper som vill motverka den globala ekonomin och dess institutioner är syndikalisterna och i synnerhet deras ungdomsförbund SUF. Dessutom finns den autonoma rörelsen som också är en vänsterrörelse åt det anarkistiska hållet. De i svensk press mest uppmärksammade autonomerna är de tyska, som våldsamt, och med viss framgång, försökt att stoppa transporter av radioaktivt material i Tyskland, och därmed orsakat stora risker för sig själva och andra samt lockat ut gigantiska polis- och armépådrag.

De två anti-kapitalistiska ”gatufester” som drabbade Stockholm under hösten 1999 och våren 2000 har varit Sveriges närmaste motsvarighet till de internationella upploppen mot den globala ekonomiska ordningen.

Den 18:e september 1999 hölls en sk ”gatufest” under rubriken ”Reclaim the City” på Götgatan i centrala Stockholm. Den uttalade ambitionen var att protestera mot bl a massbilism, nolltolerans och nedskärningar inom offentlig sektor. Runt 400 deltagare spärrade av gatan med musik, dans och brasor. När polisen försökte få kontroll över festen, utbröt kravaller och skyltfönster och bilar vandaliserades. Sammanlagt greps 243 personer, och polisen fann bl a batonger och knivar. Gruppen har hävdade att de inte har någon koppling till det internationella nätverket Reclaim the Streets. Reclaim the City var bara namnet på aktionen, själva vill de kallas ”Gatans parlament”.²² Det andra tillfället sammanföll

²² Intervju med gatans parlament, *Brand* nr 6-1999.

med Mayday i London dvs den 1:a maj. Den här gången ingrep inte polisen, för att slippa den kritik de utsattes för efter den första sk gatufesten.

Tidningar

I svensk daglig press förekommer en del inlägg från frihandelsfientliga personer och organisationer. Dessa publiceras oftast i tämligen vänsterinfluerade medier såsom *Arbetet* och *Aftonbladets* och *Dagens Nyheters* kultursidor. På den etablerade tidskriftssidan är vänstertendensen än mer tydlig som t ex *ETC* och *Ordfront*.

Bland mer aktivistiska tidskrifter finns tidningen *Brand*, som är en hundra år gammal anarkistisk tidning. Den har inte mycket till övers för globalisering, frihandel, företag eller den nuvarande tekniska utvecklingen. Tidningen uppmanar aktivt till demonstrationer, husockupationer och liknande. Tidningen rapporterar om AFA:s aktiviteter. *Folkmakt* är ett annat exempel på en tidskrift som är lierad med den utomparlamentariska vänstern och hatisk mot kapitalism, särskilt internationell kapitalism.

Delar av den utomparlamentariska vänstern huserar på Internet hos "Motkraft", som fungerar som ett webhotell för diverse vänster- och miljörörelser. Här finns tidningen *Brand*, syndikalisternas ungdomsförbund (SUF), Socialekologisk Aktion (SEA), *Folkmakt*, den anarkistiska tidningen *Yelah*, autonoma grupper och föreningar som protesterar mot privatiseringarna i Stockholms stad och län.

4. VARFÖR JUST NU?

Varför börjar de stora demonstrationerna nu, när den ekonomiska pessimismen inte längre ligger lika mycket i tiden som den gjorde i mitten av 90-talet? Det borde ha varit enklare att sprida budskapet när det var lågkonjunktur, arbetslösheten var större och uppmärksamheten ännu inte hade riktats mot USA:s unikt långa period av ekonomisk uppgång och välstånd.

Kanske är förklaringen så enkel att det tog tid innan budskapet silats ner genom folklagren och innan människor hade gjort det till en del av sin verklighetsbild. Det tar tid att förändra människors grundläggande värderingar och verklighetsuppfattning. Dessutom kan pessimismen bestå även när den akuta krisen är över. Dålig löneutveckling för lågkvalificerade arbeten och upplevelsen av en otryggare arbetsmarknad skapar kvardröjande missnöje.

Den nya världsordningen

Berlinmuren föll 1989 och med den de stater som hade försökt bygga ett helt annorlunda samhällssystem än den demokratiska kapitalismens. Sedan dess har marknadsekonomi och demokrati allt mer blivit överideologi både i öst och väst. **Det kalla krigets uppdelning av världen har mer eller mindre ersatts med en värld, som i mångt och mycket hålls ihop genom den globala ekonomins ömsesidiga beroende.**

Den nya världsordningen hålls inte ihop av militära alliansbyggen, utan av institutioner som Världsbanken, IMF, WTO, och OECD, som knyter ihop stater och förhandlar fram avtal. Den traditionella skepsis som har funnits mot amerikanism och USA:s militära ambitioner har på så vis flyttats över till det ekonomiska området. Det är de ekonomiska institutionerna som numera betraktas som murbräckan för en "Coca Cola-imperialism", som suddar ut de nationella och kulturella särarterna, och låter allt uppgå i en amerikaniserad och disneyfierad världskultur. 70- och 80-talens freds- och miljörelser kommer därför tillbaka. Men där de en gång var kritiska mot både öst och väst finns det nu bara en fiende kvar, världsmarknaden och globaliseringen. Efter att realsocialismen i öst har fallit finns inte heller några psykologiska hinder för att samarbeta med socialistiska och kommunistiska grupper, som mangrant har slutit upp vid de stora demonstrationerna mot frihandel.

Att enstaka länder öppnar sig och låter sin befolkning handla fritt är inte något som självklart uppfattas som negativt i folkdjupet. Med de internationella, mellanstatliga organisationerna är det en annan sak. De är inte ett nätverk av frivilliga utbyten, utan fasta, offentliga organisationer, med regelbundna möten och anställda tjänstemän. Det skapar ökad misstänksamhet. Trots att institutionerna har sin legitimitet från ländernas regeringar kan det plötsligt uppfattas som att politiken dikteras långt från folket av icke-valda byråkrater som inte kan utkrävas något direkt ansvar. När det råder sekretess och bristande insyn i deras arbete växer avståndet.

Det är en misstro som spås på när nationella politiker utnyttjar sådana organisationer för att förklara impopulära beslut (t ex en besparing eller att inte skydda

en viss industri). Trots att de fattar sådana beslut frivilligt för att få större långsiktiga vinster vill de ofta ta en genväg förbi debatten. **I stället för att argumentera för internationaliseringen och den fria handeln väljer politiker ofta att påstå att de är tvingade att anpassa sig till globaliseringen, och måste följa avtal inom WTO, IMF och liknande.** Det ger medborgarna bilden att politikerna är i händerna på större krafter, och att de själva inte har något att säga till om. Förtroendet för dessa förhållandevis ansiktslösa institutioner är mycket riktigt lågt. En undersökning bland befolkningen i 22 länder, som i övrigt tyder på ett förhållandevis stort stöd för ekonomisk liberalism, visar att bara en av 20 har "stort förtroende" för IMF, och vad gäller Världsbanken är det fyra gånger fler som upplever mycket lågt förtroende för den, jämfört med dem som har mycket stort förtroende.²³

Det ska inte uteslutas att samma missnöje drabbar många politiker som ser sitt eget handlingsutrymme smalna av när viktiga områden blir regelstyrda och förutsägbara genom internationella överenskommelser. Den demokratiske delstats-senatorn Tom Hayden från Kalifornien kan mycket väl ha rätt när han säger: "Det spelar ingen roll om de lokala politikerna är liberala eller konservativa eller vad som helst, de uppskattar inte att något organ i Genève säger till dem vilka lagar de får stifta."²⁴

Om aktivister vill demonstrera mot marknaden och globaliseringen stöder de på problem. Det finns inte någon "marknad" någonstans som man kan demonstrera utanför och kedja fast sig vid. Marknadens alla transaktioner pågår ständigt i miljontals små utbyten i hushållen och i butikerna. Därför är det de globala institutionerna som har någon form av relation till globaliseringen som de riktar in sig på. De är geografiskt lokaliserade och möts i mediabevakade konferenslokaler. Men det är inte institutioner som WTO, IMF och Världsbanken som har skapat frihandeln och öppenheten. Den utvecklingen har skapats av enskilda länder som har bedömt att det ligger i deras intresse att delta i globaliseringen. Utvecklingen har i stället främst drivits på av Sovjetblockets fall, Kinas ekonomiska reformer, militärdiktaturernas avskaffande och u-ländernas vilja att lämna protektionismen. Det är också en utveckling som skulle fortsätta även om de internationella organisationerna försvann.²⁵

WTO har det mer direkta målet att utsträcka frihandeln. Men det har hävdats att dess sätt att göra det är föga marknadsekonomiskt och snarast kontraproduktivt.²⁶ Ekonomerna är i det närmaste eniga om att inte bara export, utan kanske i än högre grad import är viktigt för ett land. Import av billiga och bra produkter är vad som höjer den materiella standarden. **Följaktligen tjänar ett land på att avskaffa sina tullar unilateralt, ensidigt, alldeles oavsett om andra gör det eller ej.** Men i WTO-förhandlingarna betraktar länderna tvärtom sina egna tullar och hinder för utländska företag som någon slags "kronjuveler", som man bara byter bort om andra länder i utbyte ger bort sina "kronjuveler". Det är därför *The Economist* har påpekat att för frihandlarna är WTO "a pact made with the devil".²⁷

Att avskaffa en tull, dvs att ge sin befolkning frihet att handla från ett bredare och billigare utbud, betraktas regelmässigt som en "eftergift" eller en "kompro-

²³ "Liberalism lives", *The Economist* 2 jan 1999.

²⁴ John Nicolls: "Now what? Seattle is just a Start", *The Progressive*, jan 2000

²⁵ Brink Lindsey: "Globophobia in the Streets", Articles, Center for Trade Policy Studies, <http://freetrade.org>

²⁶ Tomas Larsson: *Världens klassresa*, Stockholm: Timbro, 1999, kap 2

²⁷ "Who Needs the WTO?", *The Economist* 4 dec 1999.

miss”. I många fall beror inte det på att politiker skulle tro att det är ett problem med import, utan på taktik: det är lättare att övertyga t ex trilskande fackföreningar om att det ska vara tillåtet med utländsk konkurrens om det går att visa att de inhemska företagen i utbyte får en chans att exportera. Men oavsett varför det gjorts har det förstärkt missuppfattningen att import är ett problem, en förlust för landet. Om politikerna ger väljarna intrycket att tullar är kronjuveler är det inte förvånande att de blir ilska när de blir av med dem. Det blir då lätt att misstänkliggöra de politiker som sänker dem, och den WTO-byråkrati som driver på.

Asienkrisen

En rad faktorer har alltså gjort att missnöjet med frihandeln länge varit latent. Skepsis mot de stora internationella organisationerna, politiker som skyllde på att de var determinerade att agera på ett visst vis, och en övertygelse om att import var något farligt som tog ifrån landet jobb och inkomster.

Ovanpå detta skakades världen från mitten av 1997 av en ekonomisk kris med upprinnelse i Asien, som många skyllde på globaliseringen. Det började med att Thailand hamnade i ekonomisk kris, vilket snart spred sig till grannländerna i Sydostasien. En kombination av finanskris, korrupt ekonomi och fasta växelkurser skapade oro och en tveksamhet inför hela det asiatiska undret, vilket gjorde att kapitalet flydde undan de krisdrabbade länderna.

Några av de asiatiska ledarna valde motsvarigheten till att skylla på termometern när de har feber, dvs skylla på finansmarknadernas bedömning av deras ekonomier. Malaysias premiärminister Mahathir Mohamad förklarade att valutaspekulation är ”onödig, improduktiv och omoralisk”, och införde snart stränga valutaregleringar.²⁸

Det som skapade misstron mot finansmarknaderna var spridningseffekterna då andra länder med ekonomiska problem, t ex i Latinamerika samt Ryssland, plötsligt drabbades av kapitalflykt. Många betraktare menade att detta visade kapitalflödernas grundläggande okontrollerbarhet och irrationalitet. När politiker snabbt anpassade sig till marknadernas krav på stabilitet och sund ekonomi tyckte kritiker att staten hade förlorat all makt till det fria kapitalet.

Frågan hade inte någon direkt koppling till frihandeln, men bidrog till att hela idén om globalisering föll i vanrykte. Många av de organisationer som sedan dök upp i Seattle grundades i samband med Asienkrisen och många fick kraft från den.

Även om man kan ifrågasätta om det var den fria kapitalismen, och inte en asiatisk form av statskontrollerad vänskapskapitalism, som hamnade i kris, uppfattades det som den nya, globala världsordningens första verkliga kris. För antikapitalistister i vänstern och bland nationalisterna var det naturligtvis något de kunde hämta kraft ur. Till detta bidrog missnöje med IMF:s roll, när de gick in och bytte lån mot krav på reformer och åtstramning i de krisdrabbade länderna. I kritiken fanns både en motvilja mot reformerna i sak, men också mot att nationella ledare på nästan kolonialt vis tvingades gå okända västbyråkrater till mötes. Det kunde

²⁸ Tomas Larsson: *Asiens kris är inte kapitalismens*, Stockholm: Timbro, 1998, <http://www.timbro.se/bokhandel/pejling/pdf/75664003.pdf>, s 29

uppfattas som ytterligare ett tecken på att ekonomin höll på att bli mäktigare än politiken.

NGO:s

En avgörande faktor i globaliseringsmotståndet är världspolitikens nya medspelare: NGO:s, som vill vara det folkliga svaret på de ekonomiska globala institutionerna.²⁹ Dessa icke-statliga föreningar kan vara allt från grannskapsföreningar till de allra största globala organisationer, med budgetar på miljontals dollar, som t ex Världsnaturfonden och Greenpeace. Vissa av dem är hjälporganisationer som organiserar biståndsprojekt medan andra bara är kampanj- och påtryckarorganisationer. De kan vara engagerade i allt från konsumentfrågor och arbetsrätt till miljö och religion. En rad genombrott markerar deras ökade betydelse under 90-talet. Vid Riomötet 1992 lyckades de driva igenom krav på kontroll av växthusgaser. Några år senare skapade ett hundratal NGO:s på kort tid en bred opinion för ett internationellt förbud mot landminor.

Många NGO:s är rena politiska organisationer, ofta socialistiska eller anarkistiska. Men även bland de icke-ideologiska finns en tydlig slagsida mot antikapitalism och handelsskepsis. Det beror på att de anser att de värden som de strider för, oavsett om det är miljö, djurrätt, religion eller högre löner, ska vara överordnade alla andra värden. Därför vill de se politiska regleringar och kontroller som prioriterar detta framför annat, inklusive vad individer och företag skulle göra om de bestämde själva. Deras konkreta krav är ofta att få sitta med vid förhandlingsborden när de viktiga besluten fattas och pengarna fördelas. De har också allt oftare givits officiell status och uppgifter av institutioner som vill inlemma dem i arbetet. Exempelvis Världsbanken har de senaste åren lyft in NGO:s i varje skede av besluts- och utförarprocessen. Framgångarna har fått antalet NGO:s att skjuta i höjden. 1990 räknar man med att det fanns ca 6 000 med internationell verksamhet, idag är det mer än 26 000.

Det finns olika uppfattning om dessa gruppers legitimitet. Själva vill de se sig som "det internationella civila samhället", men faktum är att NGO:s i många fall inte alls är så fristående som det hävdas. **Tvärtom är många av dem organiserade och finansierade med offentliga medel, ibland genom direkta bidrag, ibland genom att de får administrera statliga biståndsmedel.** Till skillnad från organisationer som WTO är de inte politiska organ eller demokratiskt kontrollerade. Oomtvistligt är att de har stort inflytande. En anledning är att de breda mellanstatliga organisationerna, som WTO, IMF och OECD, inte utövar någon direkt påverkan på nationella politiker. Det gör däremot NGO:s, som kampanjar direkt mot enskilda makthavare. Genom deras gräsrotsuppbyggnad ger de också intrycket av att vara folkets röst i diskussionen.

En avgörande faktor bakom styrkan hos NGO:s och frihandelsmotståndare är de nya kommunikationsmedlen. Det var extremt kostsamt att för bara ett decennium sedan skapa samverkan och byta information mellan organisationerna genom telefon, fax och brev. Men via Internet kan de nästan gratis sprida information över hela världen. De förmår därför mobilisera människor med väldigt olika bevekelsegrunder och bakgrunder och få dem att samarbeta lösligt i nätverk. En

²⁹ "The non-governmental Order",
The Economist, 11 dec 1999

stor andel av globaliseringsmotståndets verksamhet finns på Internet, genom nyhetsgrupper, veckobrev, hemsidor och webbtidningar. Detta gör att de kan samordna aktioner över hela världen och sprida information om ”fienden” – de internationella frihandelsorganisationerna.

På Internet vimlar det av anti-globaliseringssidor, vilket kan tyckas en smula paradoxalt eftersom mediet är just globalt. **Men faktum är att globaliseringsmotståndet är en av de mest internationella rörelser som finns. När deras motståndare blev globala såg de sig själva tvungna att organisera en global kritik.** De stora organisationernas hemsidor kan läsas på åtminstone fyra, fem språk, ibland fler. Ofta finns det många nationella undergrupper. Demonstranterna kan resa långa sträckor för att demonstrera utanför ett WTO-, IMF- eller Världsbanksmöte. Veckobreven går ut till boende i många länder. Utöver en kärna av aktivitet i USA är verksamheten stor i flera europeiska länder, särskilt Frankrike och Storbritannien. Samarbete förekommer dessutom med flera länder i Syd- och Mellanamerika och Australien.

De flesta av grupperna upplever det nog inte som konstigt eller paradoxalt att globaliseringsmotståndet blivit en global rörelse eftersom deras bild av den globalisering de ogillar inte primärt handlar om människor som samarbetar och handlar med varandra över gränserna, utan om storföretag som gör vad de vill utan att nationerna förmår reglera det.

Många av globaliseringsmotståndarna är tämligen teknikfientliga eftersom de ser tekniken som en av de förändringar som möjliggjort den internationella ekonomin där storföretagen flyttar produktion och arbetstillfällen dit de behagar. **Denna ovilja mot modern teknik gör det än mer paradoxalt att Internet är deras främsta kommunikationsmedel.** Ett av de mer komiska exemplen finns på Attacs hemsida där det återfinns en mycket kritisk artikel med överskriften ”Internet, ideologiskt instrument och ekonomisk aktör, i händerna på globaliseringen”³⁰.

Det är dock inte bara den nya tekniken som är grunden till det närmare samarbetet. En av de få saker som förenar globaliseringsmotståndarna är motviljan mot ”nyliberalismen” som de anser styr världshandeln och de västerländska regeringarna. Dessa motståndare vaknade till liv i och med de paradigmskiften som Thatcher och Reagan genomförde i sina respektive länder. Motståndet mot privatiseringar och, i Storbritannien, i synnerhet motståndet mot poll-tax³¹ gjorde att olika vänstergrupper hittade varandra och har samordnat sina aktioner sedan dess. I Sverige är det mycket tydligt att de antikapitalistiska demonstrationer vi har sett i stor utsträckning vänt sig mot privatiseringar i Stockholms stad och nedskärningar inom offentlig sektor.

Det tidiga 90-talets debatt om Nafta gjorde att många av dessa organisationer sökte kontakt med varandra. Samma dag som Nafta-avtalet trädde i kraft, 1 januari 1994, inledde zapatistiska bönder i Chiapas ett väpnat uppror mot den mexikanska regeringen. Det var delvis ett svar på många års reellt statligt förtryck, men störst uppmärksamhet fick zapatisternas motstånd mot nyliberalism, globalisering och ny teknik. Det inspirerade NGO:s i Västvärlden, som sökte kontakt. Att miljö-, konsument- och biståndsgrupper genom ihärdig opinionsbildning till-

³⁰ <http://www.local.attac.org/paris15/documents/exposes/ExposeInt01.htm>

³¹ Poll-tax var Thatchers förslag om att införa en beskattning som varken var progressiv eller proportionell utan samma belopp för alla oavsett inkomst eller förmögenhet. Förslaget väckte en kraftig motopinion från framför allt vänsterhåll.

sammans lyckades stoppa investeringsavtalet MAI genom kampanjer och lobbying var en stor triumf för dem, vilket utan tvekan uppmuntrade till mer likartat arbete. Samma resultat fick sammanbrottet i förhandlingarna i Seattle.

En annan faktor till att demonstrationerna blir fler är att demonstranterna helt enkelt har hittat ett framgångsrikt koncept som de själva gillar. Många av demonstranterna, både de seriösa och de militanta, tycker helt enkelt att det är roligt och känns givande att demonstrera och därför fortsätter de, särskilt efter en lyckad manifestation som den i Seattle. Genom gatuteater, musik och dans lättar de upp formerna. Den mediala uppmärksamheten lockar alltfler demonstranter som vill vara en del av rörelsen även om de inte på eget initiativ hade engagerat sig i just den här frågan. Ofta passar aktivistiska grupper på att delta i demonstrationerna, även om deras eget budskap inte har något med temat för den övergripande manifestationen att göra. En betraktare av de vitt skilda grupperna och budskapen i manifestationerna mot IMF och Washington påpekade att ”det är ingen massdemonstration; det är en massiv ansamling av pyttesmå demonstrationer”.³²

Motståndarnas inflytande

De grupper som demonstrerar mot frihandel och globalisering lever inte isolerade från övriga samhället. Demonstrationer med runt 30 000 människor är ett tydligt tecken på att aktivisterna engagerar sig i något som åtminstone väcker stor förståelse hos ansevärd delar av befolkningen. Det gäller inte de mer våldsamma demonstranterna men väl fackföreningsrörelsen, de bredare miljörörelserna och grupper som Attac, Global Trade Watch och People Centered Development Forum. Hur stor är då denna förståelse?

Enligt opinionsundersökningar är den amerikanska misstänksamheten mot frihandel rätt stor. Enligt en undersökning med 12 000 tillfrågade i 22 länder som publicerades i *The Economist*³³ är 56 procent av amerikanerna protektionister mot 37 procent frihandelsförespråkare. Enligt samma undersökning var det globalt fler som var för en mer protektionistisk linje (47 procent). Européer är generellt sett mycket mer frihandelsvänliga med undantag för fransmännen. Normalt är människor förhållandevis positivt inställda till frihandel när konjunkturen går bra men när det går sämre ekonomiskt brukar protektionistiska strömningar få ökat genomslag.

Asienkrisen innebar förhållandevis liten påverkan på frihandelsopinionen i USA och Europa. Däremot ökade protektionismen i flera asiatiska länder som t ex Taiwan. Handel med varor ses över lag som mycket mer positivt än fria kapitalrörelser. 49 procent av samtliga svarande vill öka regleringen av dessa medan endast 37 procent vill ha kvar det som idag eller friare. I de länder som drabbades hårt av Asienkrisen är opinionen ännu mer negativ. Det är knappast förvånande eftersom krav på minskade kapitalflöden och ”spekulation” brukar vara den omedelbara reaktionen på kraftiga valutakursfall.

Enligt andra undersökningar är inte amerikanerna över lag speciellt negativa till globaliseringen av ekonomin. I Business Week/Harris Polls undersökning³⁴ svarade 68 procent av de tillfrågade att globaliseringen var bra för konsumenterna som dem själva. Vidare trodde över 60 procent att det gynnade den amerikanska

³² James Taranto: ”Global Village Idiots”, *The Wall Street Journal Europe*, 19 april 2000

³³ ”Liberalism lives”, *The Economist* 2 jan 1999.

³⁴ Undersökningen omfattade 1 024 intervjuer och publicerades i Business Week från 24 april 2000.

ekonomin och amerikanska företag. 50 procent trodde att det skapade jobb i USA mot 42 procent som trodde att det skulle vara dåligt för jobben. När frågan istället var om handel skapade eller tog bort amerikanska jobb var siffrorna jämnare än när frågan ställdes allmänt om globalisering.

Men det fanns en tydlig oro för att handel med låglöneländer ska sänka lönenivån i USA. Något förvånande var kanske att det var fler som trodde att globalisering hade övervägande positiva effekter på miljön än som trodde motsatsen. Övertygelsen var dock störst att det var bra för ekonomin och jobben i fattiga länder. Inte mindre än 75 procent av amerikanerna trodde att dessa gynnades av globaliseringen.

Trots dessa positiva förväntningar på globaliseringen väljer inte mindre än 37 procent av de tillfrågade att beskriva sig själva som protektionister, mot endast 10 procent som säger sig vara för frihandel. 51 procent väljer att se sig som anhängare av "rättvis handel". Om 37 procent av befolkningen är beredda att gå så långt som att kalla sig själva protektionister är det begripligt att tiotusentals personer kan fås att demonstrera mot WTO. Det är dock inte helt givet vad dessa etiketter döljer för bakomliggande värden. **Det är rätt naturligt att många säger sig vara för rättvis handel eftersom ingen rimligen vill stå för orättvisor.** Att begreppet används av sådana som motsätter sig en hel del av den handel som sker är inte uppenbart vid första påseendet. Vidare är ordet protektionism mer naturligt för en amerikan än för en svensk. Protection är ju onekligen ett positivt laddat begrepp på engelska.

Positiva åsikter om handel och amerikanskt medlemskap i WTO speglas i en undersökning från Princeton Survey Research Associates³⁵ där över 60 procent menar att både deltagandet i WTO och frihandel med andra länder är bra för USA. Det finns dock även undersökningar som visar att amerikanerna tror att de förlorar på internationell handel. Tex menade 48 procent av de tillfrågade i en undersökning för *Wall Street Journal*³⁶ i maj 2000 att handeln var dålig för den amerikanska ekonomin mot 34 procent som menade att det hade varit positivt. Samtidigt innebar det att globaliseringsmotståndet minskat. Ett och ett halvt år tidigare var förhållandet 58 procent mot 32.

Det finns alltså ingen anledning att tro att protektionismen bland vanliga amerikaner och européer skulle ha ökat det senaste året. Opinionsförändringar är därför inte anledningen till att demonstrationerna kommer just nu. Däremot appellerar demonstranterna till förhållandevis utbredda uppfattningar och farhågor inför framtiden hos vanliga medborgare. Än så länge går det inte att se att demonstranterna skulle ha lyckats påverka opinionen att på något avgörande sätt bli mer negativ till den globala ekonomin och handel. Det är dock troligt att ett sådant inflytande kommer om globaliseringsmotståndarna fortsätter att hålla en så hög profil. Även om relativt många debattörer försvarar frihandel så finns det alltför få vardagsrepresentanter för friare handel. **Engagemanget är så mycket större emot än för en liberaliserad och öppen världsekonomi. Det sprids nu. Om Västvärlden dessutom skulle drabbas av en bred konjunkturnedgång eller finans- och valutakris kan en rejäl backlash mot frihandelsidén finnas sig.**

³⁵ Undersökningen från Princeton Survey Research Associates omfattade 1 330 intervjuer och genomfördes i februari 2000. Undersökningen hittas på wysiwyg://43/http://pollingreport.com/trade.htm

³⁶ Undersökningen omfattade 500 tillfrågade registrerade väljare och utfördes av Peter Hart och Robert Teeter för NBC News och Wall Street Journal Poll. Undersökningen hittas på wysiwyg://43/http://pollingreport.com/trade.htm

5. SLUTSATSER

Globaliseringsmotståndet är inte en enhetlig strömning, utan består av ett myller av politiker, fackföreningar, NGO:s och aktivister. Det är både en styrka och en svaghet. Det är genom att bygga en koalition mellan olika grupper över stora delar av världen, som de har fått sin legitimitet och styrka. Paradoxalt nog har denna koalition uppstått främst genom att de har globaliserats och moderniserats. De har börjat söka kontakter över hela världen, och de har lyckats att använda Internet på ett sätt som kan föra samman isolerade bäckar till en bred flod. Deras motståndare – företag och kapital – har flyttat över gränserna. Då har de flyttat efter. Både i avseende på bevekelsegrund, organisation och styrka är motståndet mot frihandeln ett barn av globaliseringen.

Det som har gett globaliseringsmotståndarna så stor uppmärksamhet under 1999 och 2000 är främst de omfattande demonstrationerna, både med karaktär av lugna massmöten och mer våldsamma protester som när delegater stoppades i Seattle. Hittills har de våldsamma elementen inte förstört för de övriga motståndarna i speciellt stor utsträckning. Eftersom en lyckad demonstration tenderar att locka folk som demonstrerar för demonstrerandets skull kan dock våldsamheterna komma att trappas upp om inte de bredare rörelserna håller en hård kontroll över den svans av anarkister de drar med sig.

Samtidigt gör gruppernas disparata åsikter att de får svårt att hålla samman. Åsikterna står ofta rakt emot varandra. Vissa vill avveckla frihandeln för att de ser materialism och ständig tillväxt som ett hot, medan andra menar att frihandel tvärtom är ett hot mot välståndet. Vissa hävdar att den rika världen måste ha tullar för att inte tredje världen ska stjäla vårt välstånd, medan andra hävdar att vi tvärtom måste ha tullar för att skydda tredje världen från de västerländska företagens rovdrift. Vissa vill se sig som tredje världens verkliga vänner, medan andra har en tydlig nationalistisk och isolationistisk agenda. Vissa vill ha mer nationell suveränitet och ett avvecklande av de globala institutionerna, andra vill ge mer makt till dessa och införa överstatliga organisationer som tvingar länder att anpassa sig till deras krav om t ex miljö och välfärd.

Dessa meningsskillnader är fundamentala och gör att globaliseringsmotståndarna inte kan skapa en gemensam positiv dagordning. Däremot kan de tillsammans kritisera frihandeln och WTO som det ser ut idag. Det finns stor enighet kring kraven att WTO inte ska starta en ny förhandlingsrunda, utan att organisationen istället ska revidera det man hittills uppnått. Det demonstranterna har lyckats med är att ifrågasätta WTO, IMF och Världsbanken och sätta igång en seriös debatt kring om allt bör göras om från grunden, eller rent av avskaffas. Resultatet är en politisk oro kring frihandelsfrågan. Institutionerna har numera världens ögon på sig. Det blir omöjligt att driva arbetet vidare utan att förklara dess förtjänster, utan argumentation och kampanjer. Det behöver inte nödvändigtvis gynna protektionismen. Det hänger fullständigt på om frihandelns anhängare förmår ta debatten.

Frågan om en ny förhandlingsrunda är ännu inte löst efter fiaskot i Seattle utan står fortfarande på WTO:s att göra-lista. Det gör att debatten och motståndet lär

fortsätta. Nästa större demonstration kan väntas till IMF-mötet i Prag i september 2000. Det lär bli en av de första mätarna på hur det amerikanska globaliseringsmotståndet tar förlusten att Kina beviljats permanent handelsstatus med USA.

Organisationer:

AFL-CIO	www.aflcio.org/home.htm
Attac	www.attac.org
Buchanans kampanjsida	www.buchanan.org/
Forum för systemdebatt	www.systemdebatt.org
Friends of the Earth	www.foe.org
Global Trade Watch	www.tradewatch.org
Lutherhjälpen (Svenska kyrkan)	www.svenskakyrkan.se/lutherhjälpen/
Le Monde Diplomatique	www.monde-diplomatique.fr/en/
Motkraft (där nås även Brand och AFA)	www.motkraft.net
People-centered Development Forum	iisd.ca/pcdf/default.htm
Peoples' Global Action against "Free" Trade and the WTO	www.agp.org/apg/index.html
Public Citizen	www.citizen.org
Reclaim the streets	www.urban75.com/Action/reclaim2.html
Sierra Club of Canada	www.sierraclub.ca
Syndikalisterna	www.sac.se
Third World Network	www.twinside.org.sg/
Mobilization for Global Justice (en kampanjsida med gamla och kommande demonstrationer)	www.a16.org

6. EFTERSKRIFT TILL ANDRA UPPLAGAN

Sedan den första versionen av denna rapport gavs ut har den frihandelsvänliga republikanen George W Bush blivit USA:s president, demonstrationer mot globala möten har fortsatt, om än i blygsammare skala, och Attac har fått en svensk avdelning.

NGOs tycks i allt högre grad delta i en dialog med de globala institutioner som de har kritiserat, det gäller både IMF, Världsbanken och World Economic Forum. Vid deras konferenser blir antalet deltagare från miljö- och tredje världengrupper allt fler, och åtminstone verbalt börjar dessa institutioner ta till sig av kritiken. Det ideologiska globaliseringsmotståndet har samtidigt utnyttjat uppståndelsen kring demonstrationerna till att skapa institutioner och rörelser som mer långsiktigt kan bedriva argumentation och påverkan. Den franska Attac-rörelsen har etablerat sig i allt fler länder och de flesta organisationer har intensifierat sin verksamhet med seminarier och tidskrifter.

Samtidigt har gatuprotesterna fortsatt. I början av september 2000 lyckades flera tusen demonstranter hindra en rad delegater från att vara med under första dagen av World Economic Forums möte i Melbourne i Australien.

Vid Världsbankens och IMF:s ministermöte i Prag senare i månaden dök demonstranter upp från hela världen och TV och tidningar kablade ut bilder på våldsamma upplopp. Runt 12 000 personer kan ha demonstrerat i Prag under vad de kallade en "Global Action Day" 26 september.

Vid EU-toppmötet i Nice i 7-9 december 2000 upprepades kravallerna. **Kanske 10 000 aktivister försökte blockera konferenscentret, och drabbade senare samman med polis under tårgasangrepp och stenkastning.**

Senast, i slutet av januari 2001, sökte sig några tusen demonstranterna till World Economic Forums möte i Davos, Schweiz. De stoppades emellertid av schweiziska myndigheter och polis, som inte tillät några demonstrationer i Davos. Den demokratiska legitimiteten i det beslutet har ifrågasatts, och flera demonstranter reagerade med att vandalisera i andra schweiziska städer.

Samtidigt som World Economic Forum möttes i Davos grundades "Världssocialt Forum" i den brasilianska staden Porto Alegre. Ca 4 000 personer närvarade vid seminarier om globaliseringens avigsidor. De kritiserade amerikansk kulturimperialism, krävde avskrivning av tredje världens skulder och skatt på globala kapitalrörelser. **Det var en tydlig vänsterkonferens med främst deltagare från Attac och brasiliansk arbetarrörelse.** Bl a hölls en tyst minut till minne av den kommunistiske gerillakämpen Che Guevara. Det är tänkt att bli ett årligen återkommande evenemang, som tillmäts mycket stor betydelse av aktivisterna själva.

En av deltagarna var den franske Attac-bonden José Bové, som blev berömd genom att sabotera en fransk McDonaldsrestaurang. När Världssocialt Forum gick mot sitt slut angrep han och 1 300 anhängare, till största del brasilianska lantarbetare, ett bioteknikföretag nära Porto Alegre, som ägs av amerikanska Monsanto och odlar genförändrad majs och soja. **De slet upp grödor, brände utsäde och förstörde företagets dokument och forskning.**

Rörelsen spricker

En enkel analys pekar alltså på att en rad motstridiga trender har börjat märkas i proteströrelsen, den blir mer institutionaliserad och lobbyistisk, men samtidigt mer våldsamt och mer ideologisk. Det beror på att den tillfälliga allians som funnits mellan fackföreningar, NGOs, socialistiska rörelser och allmänna våldsverkare ser ut att gå mot en upplösning. Alla hade nytta av de stora urladdningarna för att sätta sina frågor på agendan, men när det är gjort tycks de välja olika strategier.

Att delta i en dialog med de globala institutionerna är något som de mer ideologiserade socialistiska grupperna avvisar. De har vädrat morgonluft i en begynnande vänstervind och försöker nu på olika sätt gå vidare från handelskritik till en generell anti-kapitalism. De vill därför fortsätta med demonstrationerna på gatan. På sedvanligt folkfrontsmanér drar de till sig människor genom globaliseringsfrågorna för att sedan gå vidare och utbilda dem i socialistisk ideologi generellt. Som trotskisterna i "Offensiv" uttrycker det: *"För socialister blir uppgiften att ge fullt stöd till protesterna samtidigt som man ständigt för fram ett socialistiskt alternativ."*¹

På det viset hamnar globaliseringsfrågan delvis i bakgrunden, och många förnekar att de alls skulle vara kritiska till globaliseringen, bara mot en globalisering som "styrs av företag". Från socialistiskt håll är det avveckling av internationella kapitalströmmar och de multinationella bolagen som är det viktiga, inte specifikt att slippa varor från andra länder.

Dessutom har demonstrationerna, och medias fokusering på våldet i dem, lockat dit allt fler som medvetet går in för våldsamma aktioner. Ibland är de ideologiskt motiverade, oftast anarkister, ibland bara allmänna våldsturister. Vid Pragdemonstrationerna ledde det till de värsta sammanstötningarna. Då delades till och med det stora demonstrationståget in i grupper utifrån vilken grad av våld de skulle använda. I det rosa ståget gick de som skulle nöja sig med att blockera mötet, i det blå gick de som skulle angripa polisen. Dessa attackerade polisen med blåa pikar och syra, med resultat att ca 100 tjeckiska poliser skadades.²

Allt detta har tjänat till att alienera fackföreningarna från proteströrelsen. Flera europeiska fackföreningar har deltagit i manifestationer, men de flesta avstod till slut i Prag när de visste att det skulle bli våldsamt. De amerikanska fackföreningarna har lyst med sin frånvaro fullständigt. Det är därför man inte längre kommer upp i de stora folkmassor som syntes i Seattle i slutet av 1999. Delvis har det att göra med motstånd mot våldet. Men också med att den tydligt socialistiskt-anarkistiska vändningen bland de demonstrerande inte passar facket, som är mer nationalistiskt. **Fackföreningarna är mest intresserat av själva globaliseringsfrågan, och att det hindra WTO-förhandlingar som skulle utsätta dem för utländsk konkurrens. Men allmänna ideologiska konflikter mot kapitalismen är inte lika intressant.** Om det till och med handlar om kritik mot att västerländska företag exporterar till tredje världen blir fackföreningarna direkt fientliga. En ledande anti-globalistisk aktivist, Naomi Klein, har beklagat sig över den fackliga centralorganisationen i USA, AFL-CIO:

¹ Marcus Kollbrunner: "Massprotesterna kommer till Prag", *Offensiv* 7 september 2000, <http://www.socialisterna.org/offensiv/arkiv/413/index.html>

² Skildringar är nedtecknade av Steve Sem-Sandberg i *Moderna Tider* november 2000 och av Ivan Klíma i *Svenska Dagbladets* kulturdel 29 oktober 2000.

”I Seattle fanns AFL-CIO med, men sedan dess har de inte deltagit i några gatumanifestationer över huvud taget. De har helt enkelt övergett den rörelse som nu protesterar mot de globala företagens makt. I Seattle hade de ett direkt egenintresse att försvara. Det har de inte här, och därför har de helt hoppat av. Jag är jävligt besviken på dem.”³

Just nu framstår globaliseringsmotståndet i Europa som starkare än i USA, men det kan också vara en synvilla framkallad av att de flesta toppmöten som de kan protestera emot har hållits i Europa på senare tid. Men här finns också den ständigt pågående EU-processen att demonstrera emot, t ex de misslyckade försöken att avveckla vetorätten i de centrala handelsfrågorna. Detta gör troligen att proteströrelsen påverkas av en mer europeisk agenda, mer till vänster, mer anti-amerikansk och mindre utvecklingsoptimistisk.

Situationen i Sverige

Attac Sverige

Den offentliga globaliseringsdiskussionen i Sverige har varit i det närmaste helt koncentrerad till Attac. Innan organisationen grundades hade det i ett par månader pågått en debatt som inte ägnades åt globaliseringsfrågorna i sak, utan mer om huruvida Attac är att betrakta som ”huliganer” eller inte.⁴ Sedan Attac bildades har de på ett eller annat sätt stått i fokus för hela debatten, och har dragit till sig eller intresserat praktiskt taget alla globaliseringskritiska krafter till vänster. Medlemmar i andra grupper – från fältbiologer till syndikalister – är ofta med i Attac, vilket ger organisationen en känsla av nätverk.

Attac Sverige grundades officiellt vid ett mycket välbesökt seminarium i Stockholm 6-7 januari 2001, för att vara på plats till Sveriges halvår som ordförande i EU. **Mediauppmärksamheten var mycket stor och även nyhetsreportage präglades av en mycket sympatisk inställning till organisationen.** Attac beslöt att tillsätta en gemensam arbetsgrupp med 14 medlemmar i stället för en styrelse, så att ”ingen kan anklaga Attac för något någon säger”, som Attac:aren Birgitta Hambreus motiverade det vid ett möte i riksdagen 17 januari 2001. Enligt deras uppgift har närmare 3 000 personer visat intresse för deras verksamhet.

Attac Sverige beslöt att arbeta främst för tre punkter, den ena är skuldavskrivning, medan de båda andra riktar sig direkt mot den ekonomiska globaliseringen. Det är en *Tobinskatt* för att minska kapitalets rörlighet och ett **förbud mot att människor investerar sina pensionspengar i aktiefonder**, t ex i premiepensionssystemet. Målet är att sprida argument för detta genom folk- och opinionsbildning.

Bland initiativtagarna till Attac i Sverige märks en övervikt av vänsterpartister, särskilt unga sådana. **Den ledande akademiska företrädaren är ekonomhistorikern och vänsterpartisten Örjan Appelqvist, en gång grundare av ”Bolsjevikgruppen”.** Bland de mest framträdande yngre personerna finns **Svenska Attacs båda initiativtagare, Ung Vänsters America Vera-Zavala och Aron Etzler**, som enligt egen uppgift fick tipset om att undersöka franska Attac av den gamle kommunistledaren C H Hermansson.⁵ Till detta kommer en rad tydliga

³ Citerad i Magnus Linton: ”Vem vill ha våld?”, *Arena* nr 6-2000

⁴ Till stor del troligen därför att DN Debatt döpte om ett uppprop mot den nya protektionismen från ”Upprop för en öppnare värld” till ”Dags stoppa huliganerna”. Artikeln undertecknades bl a av Mauricio Rojas och Alf Svensson och publicerades 26 september 2000.

anti-kapitalistiska profiler främst i miljöpartiet och dess ungdomsförbund, och även enstaka personer från socialdemokraterna och centern.

När Expressensskribenten Per Svensson såg vilka som deltog i Attacs konstituerande möte läste han till gamla typiska vänsternamn som Sven Lindqvist, Per Gahrton och Göran Greider. Svensson konstaterar: "Talet om ett *nytt* 1968 framstår i ljuset av den namnlistan som något överdrivet".⁶

Trots detta har Attac varit noga med att tona ned sin ideologiska profil. I intervju efter intervju har de påpekat att de egentligen bara står för de tre punkter de har valt ut, och därmed har de indirekt förnekat att de står för vare sig Vänsterpartiets socialistiska åskådning, eller för franska Attacs protektionism. Säkerligen för att måna om intrycket av en tvärpolitisk rörelse. På det viset passar Attac in i folkfrontstraditionen. **De lockar till sig människor med några få förhållandevis okontroversiella krav och sedan ges de en ideologiskt anti-kapitalistisk skolning.**

Medias entusiasm över Attac var stor. Vanliga nyhetsartiklar och reportage var mycket välvilliga och ledarkommentarerna positiva, särskilt socialdemokratiska, men även många centerpartistiska och en del liberala. Välkommandet var så varmt att internationella Attac i sitt nyhetsbrev något övermodigt rapporterade att: "**Därför tycks Attac-Sverige ha vunnit striden om den allmänna opinionen. Och detta i Sverige, som efter Storbritannien är det mest nyliberala landet i Europa!**". Svenska attac fyllde i med att "**Genomslaget i media kunde inte blivit bättre**".⁷

Attityden till våld

Mycket av mediabilden av globaliseringsmotståndet har koncentrerat sig på våldsamma upplopp. Det har skapat ett intresse för dessa rörelser, men det har också varit ett problem för dem att utmålans som potentiella våldsverkare i media. Bl a SÄPO-chefen Jan Danielsson har uttalat att han oroar sig för att Attac kommer att stå för våldsamma kravaller vid EU-möten i Sverige.

Med anledning av detta har Attac Sverige varit mycket noga med att påpeka att de inte på något vis stödjer våld mot människor. Redan innan de grundades gick arbetsgruppen ut med ett pressmeddelande där de konstaterar:

"Attac Sverige ställer sig reservationslöst bakom principen om icke våld.

[...]

Attac Sverige verkar aktivt för att motverka alla former av våld under manifestationerna i bland annat Stockholm och Göteborg, under det kommande halvåret"⁸

Med ursprung i kretsar kring Grön Ungdom har ett icke-våldsnätverk bildats inför demonstrationerna vid EU-toppmötet i Göteborg 14-16 juni 2001. Målet är att demonstrationerna inte ska urarta som de gjorde i Prag. Därför ska deltagarna utbildas i "ickevåld och fredsbevarande". 7 november hölls ett första möte i Hammarkullen, Göteborg. Det kan komma att bidra till betydligt lugnare demonstrationer än vi vant oss vid att se från andra länder.

Här märks samtidigt att icke-våldslinjen kanske inte är helhjärtad bland alla. **I inbjudan anges inga som helst principiella invändningar mot våld, bara två taktiska:**

"Vi tror att detta är nödvändigt av framför allt två skäl: dels för att budskapet

⁵ Etzlers uppgift, intervjuad av Ami Lönnroth. "Vi tänker inte upprepa föräldragenerationens misstag", Svenska Dagbladet 4 januari 2001. Intervjun är f ö exempel på den närmast beundrande inställningen till Attac bland vissa journalister. Intervjuarens mest kritiska fråga är om inte Attac-ungdomar kommer att bli mindre radikala med åren, och artikeln avslutas med tre tips för den som själv vill sätta sig in i frågorna: Bim Clinells bok, en bok av Attacs vice ordförande och Attacs hemsida. Ett annat exempel är SVT:s Norra Magasinet reportage 6 nov 2000. Bara anhängare av Attac fick komma till tals, och inte en enda kritisk fråga ställdes. De enda två "oberoende" kommentatorerna var Sveriges Radios vänsterkommentator Björn Elmbrant samt Attacintroduktören Bim Clinell!

⁶ Per Svensson: "Din liberal, fnyser sonen", *Expressen* 7 januari 2001

⁷ Attacs veckobrev *Sand in the Wheels*, nr 65, <http://www.attac.org/attacinfoen/attacnews65.pdf>. Attacs Sveriges nyhetsbrev 1-2001

⁸ "Vi verkar genom ickevåld", 31 december 2000.

ska nå fram bättre till allmänheten och media, dels för att fler människor ska våga delta i demonstrationerna så att de kan bli så stora som möjligt.”

Det fortsätter:

”För att komma på mötet behöver du absolut inte vara pacifist eller emot allt våld. Det enda som krävs är att du tror att fredliga massdemonstrationer är effektivare än våldsamma.”⁹

Denna tvetydiga inställning till våld präglar även Attac Sverige. Att hindra delegater och politiker att ta sig till möten verkar de inte betrakta som våld. America Vera-Zavala, medlem av Attacs arbetsgrupp, förklarade i *Expressen* den 1 december 2000 att hon inte själv skulle försöka hindra EU-kommissionens ordförande att komma till förhandlingarna, men fortsätter:

”Men jag kan inte fördöma sådana aktioner. Det är bara genom att skrika högt som man kan påverka människor som världsbankschefen och EU-kommissionärer, som kan få dem att börja lyssna.”

Våld mot andras egendom verkar de inte heller betrakta som våld. Ingen från Attac har så vitt bekant tagit avstånd från José Bovés angrepp på McDonald's och bioteknikföretag. Andreas Foller, en av Attacs initiativtagare och numera medlem av pressgruppen, fick i Ekots lördagsintervju 30 september¹⁰ frågan om han liksom Bové tycker att man får förstöra privat egendom. Svaret var glidande:

” Min privata syn är att egendom som är till för att skada andra människor som t ex vapen eller jaktflygplan osv det måste man kunna oskadliggöra - om man gör det symboliskt och om man är beredd att ta sitt straff.

- Var hamnar en McDonaldsrestaurang i det sammanhanget?

- Ja, nej, Jag lämnar faktiskt den frågan till José Bové och alla andra. Jag skulle inte gå in och förstöra.”

- Men eftersom du nu är i färd med att försöka bilda Attac i Sverige. Vad är det för metoder som ni tänker använda? Var hamnar McDonaldsrestaurangerna i ert arbete?

- Det kan jag inte svara på. Jag är en av hundratals människor som håller på med det här..

- Men om du själv fick bestämma?

- Om jag fick bestämma själv så skulle jag nog vara på den flanken som sade att vi lämnar McDonald's till dess kunder.”

Foller slår alltså fast grundprincipen att man får förstöra egendom, men undviker att svara om det gäller även McDonald's, och vill inte ens svara på om Attac kommer att ge sig på dem eller ej. Själv skulle han inte göra det, men han tar inte avstånd från dem som gör det, och antyder att det finns en flank inom Attac som menar att de ska göra det. Det ska tilläggas att Franska Attac t o m avråder aktivister från att ta avstånd till våld. Ordförande Cassen har sagt att han inte vill fördöma våldsverkarna eftersom deras vrede är skapad av kapitalismen.

Globaliseringsvänliga globaliseringsmotståndare

Höstens och vinterns diskussion har samtidigt bekräftat att globalisering inte är något som betraktas lika negativt i Sverige som i övriga EU. **Mycket få vill själva**

Sand in the Wheels nr 67, Cassen citerad i Ekstra-Bladet 24 februari 2001.

⁹ Inbjudan är daterad 1 november 2000 och kan i skrivande stund hittas på <http://www.gbg.miljopartiet.se/gu/senaste.html>. Den är undertecknad av Johan Jaatinen, som varit aktiv i Grön Ungdom, samt i djurrätts- och civil olydnadskretsar. Han var en av talarna vid Attacs konstituerande möte.

¹⁰ Intervjun finns på http://www.sr.se/ekot/intervju/99_00.htm

karaktisera sig som motståndare till globaliseringen. Det finns många exempel på hur laddade begrepp undviks. Det tjeckiska nätverk som ledde Pragdemonstrationerna kallas INPEG, "Initiativet mot ekonomisk globalisering", medan den motsvarande svenska organisationen hellre använde begreppet till sin fördel och kallade sig "Globalisering underifrån".

När miljöpartiets språkrör Lotta Nilsson Hedström anslöt sig till Attac, skickade miljöpartiet ett pressmeddelande den 10 januari 2001, vari hon bl a säger:

"- Med förtjusning har jag sett Attacrörelsens framväxt under hösten. Anti-globaliseringsrörelsen är den typ av utomparlamentariska grupperingar som bär på samma idéer som Miljöpartiet, och som jag personligen känner mig mycket nära. ... Den generation som växer upp nu känner solidaritet globalt och har genomskådat frihandelns myter och löften"

Efter att detta uppmärksammades bytte miljöpartiet ut ordet "Anti-globaliseringsrörelsen" mot bara "Rörelsen" i pressmeddelandet på sin hemsida, utan att ändra datering eller på annat vis markera förändringen.¹¹

Det är inte den enda freudianska felsägningen. När Expressens kultursida hyllade Naomi Kleins uppmärksammade bok *No Logo* var den braskande rubriken "Antiglobalismens bibel". Dagen efter bad kultursidan i en liten notis om ursäkt, och förklarade att Kleins motstånd mot global kapitalism inte alls var ett motstånd mot globaliseringen.¹²

I Sverige är också frihandel betraktat som något positivt, och även de som vill inskränka den med t ex tullar och social- och miljöklausuler, är måna om att inte betraktas som motståndare till frihandeln. Symptomatiskt är uttalandet från vänsterpartiets Gudrun Schyman vid riksdagens partiledardebatt 17 januari i år: "Vi tar inte alls avstånd från frihandel men den måste regleras."

I Attacs internationella programförklaring meddelar de att en av de saker de ska slåss emot är de krafter i USA och EU som driver ett "frihandelskorståg", genom att bl a vilja "rasera den gemensamma jordbrukspolitik", dvs "CAP" med dess tullar och subventioner. **I den översättning av plattformen som finns som appendix i Bim Clinells bok om rörelsen har detta avsnitt förvanskats för att gå hem hos en svensk läsare som inte tycker om jordbruksprotektionism.** Där står det i stället att "Samtidigt fortsätter USA – och även Europeiska kommissionen – sitt korståg för ökad frihandel och driver på utvecklingen mot nya avregleringsområden", utan att ange att det handlar om CAP.¹³

Delvis kan man spåra opportunistik i denna fråga. **Inför en frihandelsvänlig svensk publik är det politiskt oklokt att förknippas med sådana åsikter som Attacs franske ordförande Bernard Cassen gav uttryck för under sitt besök på Almedalsveckan förra året, att fransmän ska handla franska varor i stället för sydamerikanskt kött och asiatiska bilar.** Det gör det också svårt att framstå som tredje världens vänner.

Men det kan också ha att göra med genuina åsiktsskillnader. Även om det bland Attacs anhängare finns mycket kritik mot handel i allmänhet och frihandel i synnerhet verkar det i ledningen faktiskt inte vara en fråga som engagerar särskilt mycket. Inrikespolitiska sakfrågor som värnandet av den offentliga sektorn tycks

¹¹ Det retuscherade pressmeddelandet kan läsas på http://195.149.157.26/mp/template_22.asp?number=762&cat=11

¹² Magnus Linton: "Antiglobalismens bibel", *Expressen* 3 november 2000

¹³ Den internationella plattformen finns på <http://www.attac.org/fra/asso/doc/plateforme.htm>, översättningen finns i Bim Clinells: *Attac – gräsrotternas revolt mot marknaden* (Agora 2000), s 75-78, och är utförd av Margareta Krause.

uppfattas som viktigare. **För många vänsterprofiler fungerar Attac helt enkelt som en plattform för att få ut sina gamla vanliga budskap, inte som en ny antiglobaliseringsrörelse.**

Bland de ledande företrädarna finns till och med sådana som har sagt sig vara villiga att öka EU:s frihandel med tredje världen. Den protektionism som är vanligast i Attac går ut på att u-länderna ska få ha sina tullar kvar. Detta är inte nödvändigtvis en mindre frihandelsfientlig ståndpunkt i och med att det leder till minskade valmöjligheter och ökade kostnader för människor i u-länderna och hinder för dess näringar, eftersom ca 70 procent av de tullar de tvingas betala tillfogas dem av andra u-länder (grannar handlar oftast med grannar). Men det är ändå en helt annan typ av protektionism än den traditionella som Franska Attac förespråkar, som gör gällande att vi i den rika världen ska omgärda våra marknader med tullar och kvoter för att skydda arbeten och industrier.

Det politiska Sveriges reaktion

Kanske just på grund av att Attac har slätat ut den ideologiska profilen och har tagit avstånd från våld har de blivit mycket väl mottagna av media och politiker. **Både statsminister Göran Persson och handelsminister Leif Pagrotsky har välkomnat rörelsen och förklarat att en Tobinskatt i teorin låter som en bra idé.** Det tunga socialdemokratiska kommunalrådet i Malmö, Ilmar Reepalu, har sagt att han ska gå med i Attac. Företrädare för främst vänster- och miljöpartiet har utan reservationer hälsat Attac välkommet och har försökt sätta deras frågor på riksdagsagendan. Representanter från dessa partier är aktiva i att försöka bygga en riksdagsgrupp, något som hittills har misslyckats pga bristande uppslutning över hela det partipolitiska spektrat.

Vad detta och övrig utveckling i debatten betyder för den svenska frihandelsvänliga inställningen i handelsfrågor är ännu oklart. Politiker från moderaterna och folkpartiet har uttalat sig djupt kritiskt mot Attac och tagit avstånd från budskap om tullar och Tobinskatt. Antiglobaliseringsvågen har medfört att dessa partier har skärpt sin argumentation för frihandel och globalisering.

Vänsterpartiet och miljöpartiet försöker aktivt liera sig med antiglobaliseringsrörelsen. **I t ex miljöpartiets förslag till nytt partiprogram finns mer negativa formuleringar om handeln än det tidigare har gjort.** Redan på sidan två finns formuleringar om varför självförsörjning är bättre än internationell kapitalism och i avsnittet om internationell handel förklarar de att denna bara ger kortsiktiga vinster till de rika.¹⁴

Däremot tycks Perssons och Pagrotskys omfamning av Attac snarare vara ett försök att påverka rörelsen än att låta sig påverkas av den. De har valt att ta fasta på Attacs verbala solidaritet med u-länderna, och påpekar att det borde få Attac att stödja frihandel med u-länderna. Leif Pagrotsky försökte få stöd för kravet att EU öppnar handeln med de 48 minst utvecklade länderna när han gästade Attacs konstituerande möte, och han skrev en stor artikel i Expressen där han uppfostrade Attac att i handling, inte bara i ord, visa solidaritet med tredje världen.¹⁵ Kritiker har frågat varför Pagrotsky ber en liten vänsterrörelse om hjälp med att påverka hela EU, men då missar de poängen. Pagrotskys avsikt med dessa utspel är snarare

¹⁴ Förslaget finns på http://195.149.157.26/mp/files/600-699/file_652.pdf

¹⁵ Leif Pagrotsky: "Tullfrihet åt de fattigaste", *Expressen* 25 januari 2001.

att påverka Attac än att påverka EU. Det senare har han andra kanaler till.

Frihandeln med de minst utvecklade länderna, som även EU-kommissionen har föreslagit, ser ut att bli starkt fördröjd och urholkad, pga lobbying från europeiskt jordbruksindustri. Om ett färdigt förslag skulle arbetas fram skulle stora jordbruksintressen och franska Attac bekämpa det, men det skulle vara svårt för solidaritetsrörelser och vänstergrupper att göra gemensam sak med dem. De flesta tredje världengrupper skulle stödja frihandelsförslaget.

Framöver

På flera sätt börjar nu den internationella antiglobaliseringsrörelsen arbeta mer långsiktigt med opinionsbildning, vilket har lett till en fortsatt intensifierad debatt om frihandel och globalisering i de flesta länder. Men huvudintrycket är att den som rörelse har tappat fart och att tidigare allianser börjar spricka. Men det kan vara ett tillfälligt resultat av att frihandeln har tappat fart. De enades bara inför ett omedelbart yttre hot, och när det inte finns något sådant har de försökt att utveckla sina egna, sinsemellan motstridande, alternativ.

Om större frihandelsreformer planeras, eller om WTO-förhandlingarna skulle komma igång på allvar, är det möjligt att rörelsen kan samlas igen. USA:s nye president George W Bush har förklarat att han på allvar vill gå vidare med frågan, bl a vill han skapa en frihandelszon över hela den amerikanska kontinenten, inklusive Sydamerika (FTAA, Free Trade Area of the Americas). Om det skulle bli allvar har det amerikanska facket återigen intresse av att delta i och finansiera stora protester mot det. Global Trade Watch har redan inlett en kampanj mot planerna. Samtidigt skulle det leda till konflikt med u-landsföreträdare som vill ha frihandel, vilket visar att splittringen är hotande i varje fråga.

När det gäller svenska Attac är risken stor att de blir ihjälkramade. Genom att utmålans som våldsamma och omstörtande uppfattades de som rebelliska. **Men de har tonat ned detta budskap och i stället välkomnats av medie-Sverige och av landets ledande politiker. Därmed förlorar de i radikalitet och framstår mer som etablissemangets nya gunstlingar. Det kan göra att man snabbt blir en del av det traditionella folkrörelse- och vänster-Sverige, snarare än något radikalt nytt.**

Det är också mycket möjligt att inrikespolitiken blir mer central för dem än globaliseringsfrågan. **Deras chanser att påverka i frågor som kommunala nedskärningar och nedläggning av postkontor är betydligt större än i frihandelsfrågan, där den svenska mittfåran är mycket positiv, och där även Attac har legat lågt.**

Det har också inneburit ett snabbt omslag i mediabevakningen. Fram till grundandet var det mesta positivt, och genomslaget under det konstituerande mötet var oerhört varmt. Men det har slagit tillbaka. Attac blev plötsligt etablerat och omtyckt av alla, och därmed något som journalister ser som sin uppgift att granska närgånget. **Bara någon vecka efter att både Expressens och Dagens Nyheters ledarsidor hade publicerat stora välkomnande huvudledare om organisationen, publicerade de plötsligt skarpt kritiska artiklar om dem.**¹⁶

¹⁶ Jämför Expressens "Välkommen Attac", och DN:s "Attac mot globaliseringen", båda 5 januari 2001, med Expressens (Cecilia Garne) "Kela lagom" och DN:s "Ingen vidare Attac", båda 16 januari.

*Från Lutherhjälpen till skyltfönsterkrossare
– en kartläggning av frihandelsmotståndet*

*På senare tid har diskussionen om globalisering
och frihandel ökat. Några välorganiserade och
medialt bevakade protester har gett motståndet
ett ansikte.*

*I rapporten granskar Paula Werensfels Röttorp
och Johan Norberg på Svensk Handels uppdrag
de idéer och grupper som vänder sig mot
globaliseringen.*

*I denna reviderade upplaga skriver Johan
Norberg i en ny efterskrift om det tilltagande
frihandelsmotståndet under hösten 2000.*

SVENSK HANDEL
103 29 Stockholm

Telefon: 08-762 77 00 • Fax: 08-762 77 77 • www.svenskhandel.se
Besök: Blasieholmsgatan 4B

